

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра історії України та методики викладання історії

ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

на тему:

**Діяльність польських громадських організацій у Східній
Галичині в міжвоєнний період (1918–1939 рр.)**

Студентки II курсу, групи СОІ-2м
напряму підготовки (спеціальності)
014 «Середня освіта (історія)»
Андрейко Світлани Михайлівни

Керівник:
викладач, доцент
Вітенко Микола Дмитрович

Рецензент:
кандидат історичних наук, доцент
**Галицька-Дідух Тамара
Вячеславівна**

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

м. Івано-Франківськ – 2022 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Джерельна база та історіографічні дослідження діяльності польських громадських організацій	6
РОЗДІЛ 2. Суспільно-політичні та військові польські громадські товариства	20
РОЗДІЛ 3. Освітньо-наукові, краєзнавчі та релігійні громадські організації	31
РОЗДІЛ 4. Польські жіночі товариства та організації Другої Речі Посполитої	47
РОЗДІЛ 5. Методика використання отриманого матеріалу даного дослідження у шкільному курсі історії	58
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

Актуальність теми. Дослідження громадського життя та вивчення проблем суспільства національних меншин у теперішній історичній науці є одним з популярних питань. Для земель Східної Галичини найбільш значною була діяльність саме польського народу. Поляки за доволі великий проміжок часу відігравали значну роль у різноманітних сферах життя цілої Західної України. Важливий аспект впливу цієї національної меншини на українців був здійснений за допомогою громадських, релігійних, освітніх та військових організацій. Це було поштовхом для дослідників істориків розробляти нові підходи до вивчення історій не лише за певними чіткими пунктами діяльності організацій, а й на осмисленні причин створення та методів функціонування товариств, які працювали у багатьох сферах та впливали на життя українського народу.

Цінними є дослідження організації та функціонування польських громадських організацій у період 1918 – 1939 рр., зокрема на території Східної Галичини. Робота пророблена польськими громадськими організаціями у Львівському, Станіславівському та Тернопільському воєводствах у міжвоєнний період суттєво відрізняється від сучасних організацій. Особливість даного регіону була його етнічна спільнота. Вона також дещо відрізняється від сучасності. З 1918 року з моментом відродження Другої Речі Посполитої розпочинається активне відновлення старих довоєнних та створення нових товариств та організацій. Їхня мета була підтримка правлячої польської еліти. Актуальність даної роботи зумовлена тим, що функціонування польських організацій у Східній Галичині досліджується як окреме явище, а не лише через призму загального вивчення громадського руху.

Дослідження теми діяльності польських громадських організацій протягом міжвоєнного періоду скероване задля вирішення наукових питань та проблем. Вивчення засобів створення, становлення та методів реалізації основних програмових вимог польських громадських товариств у Східній Галичині у період 1918-1939 рр., їх основна та другорядна діяльності, вплив на суспільно-політичне, культурне, релігійне та громадське життя на визначеній території загалом у 1918 – 1939 рр., є доволі актуальним для української історії.

Мета магістерської роботи полягає у вивченні аспектів діяльності польських громадських організацій та аналізі їхнього впливу на життя жителів Східної Галичини у міжвоєнний період. Виходячи з визначеної мети, авторами роботи визначено наступні **завдання**:

- опрацювати історіографічні дослідження та джерельну базу даної проблематики;
- дослідити діяльність суспільно-політичних та військових організацій Другої Речі Посполитої у 1918-1939 рр.;
- визначити способи досягнення політики «зміцнення польськості» за допомогою освітньо-наукових, краєзнавчих та релігійних польських товариств;
- встановити основні аспекти та особливості діяльності польських жіночих організації, що працювали у громадській сфері у міжвоєнний період;
- проаналізувати використання теми, що досліджується авторами, на шкільних уроках історії.

Об'єктом магістерської роботи виступають польські громадські організації на території Східної Галичини у 1918-1939 рр.

Предметом дослідження є закономірності створення і засоби реалізації діяльності громадських організацій Польщі 20-30-х рр. ХХ ст. на території Східної Галичини.

Хронологічні рамки роботи займають період 1918–1939 рр. Нижня межа – 11 листопада 1918 р. визначена від дати проголошення незалежності Другої Речі Посполитої, верхня – 1 вересня 1939 р. початок нападу Третього Рейху на незалежну Польську державу. Задля більш об'єктивного дослідження авторами магістерської роботи було прийнято рішення виходити за межі визначених хронологічних рамок.

Територіальні межі наукового дослідження займають територію Східної Галичини, або «східні креси» у складі Другої Речі Посполитої (1918-1939 рр.). До визначеної території входили: Станиславівське, Львівське та Тернопільське воєводства.

Методологічна база дослідження. Під час написання магістерської роботи авторами було використано наукові принципи та методи. Дана праця розроблена на принципах наукової об'єктивності й історизму. Під час розробки та дослідження визначеної проблематики автори використали загальнонаукові та спеціальні історичні методи. З-поміж загальнонаукових методів були використані такі: аналіз, синтез, узагальнення та структурно-системний метод. З-поміж спеціальних історичних методів були використані наступні: метод синхронного аналізу, періодизації, порівняльно-історичний, історико-оглядовий, проблемно-хронологічний.

Використання історико-системного методу дало змогу проаналізувати активність польських організацій як одну з складових громадсько-політичного життя в Другій Речі Посполитій. Метод періодизації допоміг визначенню етапів організації, розвитку та діяльності польських громадських товариств. За допомогою використання історико-типологічного методу організації було класифіковано та згруповано за критерієм домінуючих напрямів діяльності.

Наукова новизна магістерського дослідження виходить з роботи авторів над узагальненням історіографічних та джерельних матеріалів, які

стосуються теми організації та роботи польських громадських товариств на території Східної Галичини у період становлення Другої Речі Посполитої.

Практичне значення отриманих досліджень полягає у зможі використання їх керуючих положень, аналізу та синтезу матеріалу, висновків для продовження вивчення даної тематики, написанні наукових робіт та підготовки краєзнавчих праць з історії Східної Галичини та польського населення, що там проживало.

Апробація результатів роботи. Результати дослідження апробовані на засіданнях кафедри історії Центральної та Східної Європи і спеціальних галузей історичної науки Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, щорічних звітно-наукових конференціях кафедр університету.

Структура та обсяг магістерської роботи зумовлені її метою та завданнями. Дослідження побудоване за проблемно-хронологічним принципом і складається зі вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел (64 позицій) і додатків. Загальний обсяг роботи 99 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ДЖЕРЕАЛЬНА БАЗА ТА ІСТОРИОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Етап становлення Другої Речі Посполитої почався після завершення Першої Світової війни, відновились польська державність, яка не мала можливості на існування 200 років. Цей процес спонукав країну до перетворень у всіх сферах життя: політичній, соціальній, освітній, культурницькій.

Для об'єктивного вивчення діяльності політичних, громадських, освітніх та інших організацій потрібна джерельна база, яка міститиме статuti, основні концепції товариств. Також варто приділяти увагу законодавчим документам Другої Речі Посполитої, які дозволять нам оцінити правову можливість тих чи інших об'єднань.

Важливим джерелом для дослідження діяльності організацій є власне їхні статутні документи. Саме з них ми отримуємо розуміння про мету, основні цілі, прагнення та засоби їх досягнення. Також з документів товариств ми отримуємо інформацію про її членів, часто їхнє походження та сферу діяльності.

Візьмімо наприклад, статут Товариства приятелів Гуцульщини, який вони зафіксували 12 грудня 1934 року. Це товариство мало ряд цілей, які ставили перед членами організації та записали їх у своєму статуті.

Загалом документ містить 23 сторінки, на яких поміщено 72 параграфи, які у свою чергу можуть мати по декілька підпунктів.

Ще одним джерелом у вивчення діяльності Товариства приятелів Гуцульщини є періодичні видання. Одним з найпопулярніших видань часу міжвоєнної Польщі було газета «Діло» – часопис Галичини.

У випуску №108 за 1 травня 1933 року автори «українського щоденника» описали мету Товариства так: «організація руху туристичного і на літництва, заходи для збереження регіональної, расової та етнографічної відрубності гуцулів, протиділання господарським труднощам, а вкінці наукові дослідження над Гуцульщиною» [1, с. 5]. Тут бачимо ставлення тогочасних українців до даної організації. Вони вбачали у ній негатив, адже «відрубність» гуцулів – це новий можливий етноконфлікт на землях Східної Галичини, який би гальмував процес української боротьби проти панівної політики поляк.

Цінним документом для дослідників тематики діяльності польських громадських організацій є також «Статут Малопольського мисливського товариства», який був виданий у Львові у 1938 році [7]. Даний документ містить 24 сторінки, 15 розділів та 47 параграфів, які додатково мають по кілька пунктів.

На початку цього документу ми дізнаємось, що центр товариства знаходиться у місті Львів, а свою діяльність організація поширює на чотири воєводства: Львівське, Станіславівське, Тернопільське та Краківське [7, с. 3].

У другому параграфі упорядники статут вказують на цілі товариства:

- a) піднесення мисливства;
- b) піднесення стану тваринництва у краї [7, с. 3].

А в параграфі під номером уже перераховують засоби досягнення вище згаданих цілей.

Загалом даних засобів є 11. Усі вони скеровані на підтримку мисливства та чітко вказують дії спрямовані на збереження тварин. Цікавим є 8 пункт зі списку цілей: «Утримування часопису, бібліотеки та видання

книжок» [7, с. 4]. Також у наступних параграфах пояснюється, які особи могли стати членами товариства, що свідчить про своєрідну «обраність» його учасників.

Існувало також Товариство Народної Школи, яке було під впливом партії польських націоналістів. Ця організація представляла собою крило націонал-демократів. Вони займались культурним питанням, яке стосувалось польського населення, зазвичай селянства, на території Станиславівського, Тернопільського та Львівського воєводств. Організація вела активну діяльність. Товариство покладали на свої сили побудову польських шкіл, бібліотек та види інших установ, які були пов'язані з освітньою роботою. Проводили ще агітаційні акції, які носили антиукраїнський характер. Націонал-демократи прагнули займатись не лише освітою та культурою, але й політикою «зміцнення польськості», тому поширювали серед польських селян антиукраїнський настрій [31, с. 391].

Про головну мету Товариства ми дізнаємось зі ще одного джерела – «Товариство народної школи як воно було створено, що робило, до чого прагне (1891 – 1911)», яке написав Мар'ян Степовський. Ця мета полягала у «поширенні освіти серед польського народу». Відповідно до статуту від 2 лютого 1908 року Товариство ставило перед собою велику кількість різноманітних завдань [9, с. 18 – 19].

З вище згаданого документу ми простежуємо те, що Товариство Народної Школи будували та керували діяльністю різних типів шкіл: початкових, середніх, окрім цього займались організацією професійно-технічних училищ, проводили заняття для учителів, інші види курсів, розвивали гуртожитки та ясла. Члени Товариства займались популяризацією освіти серед дорослого населення. Вони створювали народні будинки, організовували читальні. Додатково товариство публікувало популярну літературу, яку роздавали серед сільського населення, було організатором музичних гуртків (зазвичай співочих) та проводило театральну діяльність (в

основному аматорську). Але уся ця діяльність була спрямована на максимальне ополячення населення та підняття його національного духу [9].

Таким чином, дослідивши джерельну базу тематики діяльності польських організацій ми можемо раціонально визначити аспекти їх роботи. Особливе значення для науковців та дослідників становлять статuti товариств – як основа розуміння роботи різноманітних об'єднань Другої Речі Посполитої. Саме ці документи дають нам змогу ствердно говорити про політику «зміцнення польськості» у самій державі, про антиукраїнське спрямування товариств, що гальмувало розвиток українськості, але не змогло її зупинити. Джерельна база організацій – цінні документи, які дозволяють глибше зануритись в вивчення проблематики самого питання, поглянути на діяльність організацій з внутрішньої точки зору учасника цих організацій і діяча польського руху.

Дослідження історії державності Другої Речі Посполитої, діяльності польських політично-громадських організацій необхідно проводити у контексті історіографічних праць. За період 1918 – 1939 рр. відновлена країна намагалась якомога сильніше укріпити своє становище. У цьому завданні їй допомагали різноманітні товариства, які виконували політичні, громадські, освітні, іноді навіть релігійні функції.

За час відродження та існування Другої Речі Посполитої керівництво держави активно пропагувало політику «зміцнення польськості». Логічно, що дані процеси відбувались по усій території країни, які у свою чергу включали й Східну Галичину (сучасні Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська області). Саме на цих землях для управління відновленої держави важливо було поширювати та популяризувати польські організації, залучати до них різні верстви та вікові групи населення, зокрема дітей та молодь як нову генерацію, на яку можна впливати найбільше та яка сприятиме розбудові молодій Речі Посполитої.

Українська історикиня Тетяна Кульчицька у статті «Українські і польські культурно-освітні товариства в Галичині до 1939 року: оцінка їх діяльності в тогочасній пресі» порівнює діяльність української «Просвіти» та польське «Товариство Народної Школи» (Towarzystwo Szkoły Ludowej). Головна ціль другої організація носила освітній характер. Кульчицька Т. звертає увагу, що Товариство прагнуло залучити до навчання на скільки можливо велику кількість населення. Це давало б змогу польській організації позбуватись прусського та австрійського впливу на населення відродженої Другої Речі Посполитої. Основна ідея Товариства «через освіту до свободи» [26, с. 391].

Також дослідниця Кульчицька Т. звертає увагу на те, що на освітню організацію значний вплив мала партія польських націоналістів. Це давало їм змогу впроваджувати агітаційні акції, які мали чітко виражене антиукраїнське спрямування. Націонал-демократи прагнули впроваджувати політику «зміцнення польськості», оскільки освітньої діяльності їм було недостатньо. Вони поширювали серед польського селянства Східної Галичини антиукраїнські настрої. Історикиня говорить про те, що саме таким чином відбувалось пропагування неприязного, часто ворожого ставлення поляків до українців [26, с. 391].

Друга Річ Посполита намагалась поширити політику польськості у всіх сферах, у тому числі й у релігії. Загалом католицизм відігравав значну роль для польського населення. Церква часто використовувалась очільниками країни як засіб для досягнення своїх цілей, впливу на маси та й поширенню ворожості поляк до українців.

Історик Валентин Гайдай досліджував питання діяльності релігійних товариств на територіях Другої Речі Посполитої. Зокрема, у статті «Участь клерикальних громадських організацій та католицької церкви в суспільно-політичному житті міжвоєнної Польщі (1918 – 1939)» він пише про те, що конституція, яка була прийнята 1921 року дещо змінила питання релігії.

Католицизм уже не був провідною релігією, фактично він ставав на один рівень з будь-якими іншими конфесіями. Проте це було зафіксовано суто юридично, але фактично католицизм й на далі мав більше прав та переваг [16, с. 205].

У вищезгаданій статті Гайдай В. повідомляє про діяльність релігійних товариств, хоча діячі церкви як такі звертали увагу на свою аполітичність, відмову від класового поділу. Історик акцентує на тому, що таким чином виникали товариства, які базувались на основах консерватизму, християнських ідеях та принципах. До такого роду організацій Гайдай В. включає Національну робітничу партію (НРП) і партію Християнської демократії (ХД). Ці партії вели активну діяльність лише в окремих частинах країни, зокрема й в Східній Галичині. Тому у них був більш локальний вплив на окремі групи населення, масштабного ефекту вони не мали [16, с. 205].

Окрім того Гайдай В. згадує про «Спілку католицької інтелігенції» (СПКІ). Дослідник притримується думки, що історики марксистського спрямування, які спеціалізуються тематикою Польщі, пишуть, що польська інтелігенція була залежною від церкви, яка мала на неї значний вплив. Проте, насправді інтелігенція Другої Речі Посполитої була доволі антиклерикальною та не цікавилась діяльністю церкви. Через таку позицію була створена Спілка католицької інтелігенції, про яку дбала католицька церква відродженої польської держави. Гайдай В. пише, що організація була створена у 1931 році. Основна ціль, яку ставили перед собою члени СПКІ базувалась на прагненні об'єднати польську інтелігенцію, за мету поклали усю інтелігенцію, або ж більшу її частину [16, с. 205].

Історик пише, що Спілка католицької інтелігенції прагнула згрупувати якомога більшу частину польського студентства та антиклерикальної інтелігенції під своїм керівництвом. Додатково ця організація пропагувала національні та релігійні переконання, які мали б змінити суспільство. Автор наводить відомості, які підтверджують антикомуністичне спрямування

товариства. Члени Спілки називали його «шкідливим для польського народу». Організація також не сприяла «крайньо правим випадом ендеції». Стефан Вишинський, який з 1948 року отримав статус примаса Другої Речі Посполитої, єпископ та кардинал Римо-католицької церкви говорив, що комунізм не підтримується цервою через те, що комунізм як ідеологія повністю «спотворює природу суспільства». Самі ж члени Спілки притримувались думки, що комунізм не спроможний надати суспільству Другої Речі Посполитої добробут та благоустрій, який мав би бути у відродженій державі [16, с. 205].

Спілка польської католицької інтелігенції мала широку мережу філій та підрозділів по усій країні. Завдяки цьому поширювались ідеї СПКІ й на землі Східної Галичини, тобто Станиславівське, Львівське та Тернопільське воєводства. У цій частині країни просувати свою політику для Спілки було складніше. У Східній Галичині українське населення належало зазвичай до греко-католицької конфесії, у зв'язку з чим поширення ідеї організації викликало непорозуміння та конфлікти. Спілка польської католицької інтелігенції для самої Другої Речі Посполитої займалась поширенням культурного та освітнього аспекту, це ми звісно можемо вважати добрим явищем для країни, але зі сторони українського питання СПКІ проводила нейтральну, часом негативну політику, так як «зміцнення польськості» не розглядало українське питання як актуальне, а намагалось його максимально знівелювати.

Окрім організацій та партій релігійно-освітнього характеру варто також виділити товариства краєзнавчого та мисливського спрямування. Часто вони працювали на збереження культури польського народу, проте розвивали та підтримували флору і фауну Східної Галичини.

Зокрема, дослідниця Тамара Пацай займається питаннями етнографічних, краєзнавчих та культурницьких організацій у період Другої Речі Посполитої. У своїй статті «Етнографічні експедиції Товариства

приятелів Гуцульщини у 1933 – 1939 рр.» вона пише про те, що по закінченню Першої світової війни, відроджена Польща почала політику колонізації та регіоналізму, що у свою чергу було поштовхом до створення груп, організацій та товариств, які впевнено втілювали ідеологію «зміцнення польськості». До таких організацій авторка відносить: «Комісія наукового вивчення Східних земель (Komisja Naukowych Badań Ziemi Wschodnich), Спілка гірських земель (Związek Ziemi Górskich, Zw. Z. G.), яка діяла при Комісії, Товариство приятелів загородової шляхти Підкарпаття (Towarzystwo Przyjaciół Szlachty Zagrodowej Podkarpacia), Секретаріат Порозуміння польських суспільних організацій (Sekretariat Porozumiewania Polskich Organizacji Społecznych), Товариство розвитку Східних земель (Towarzystwo Rozwoju Ziemi Wschodnich), Інститут Південно-Східних земель (Instytut Ziemi Południowo-Wschodnich), Товариство приятелів Гуцульщини (Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny)». Вказані організації зосереджували свою увагу та «опіку» над так званими «Східними кресами», тобто землі Станіславівського, Львівського та Тернопільського воєводств [35, с. 112].

Український історик Олег Жерноклеєв у статті «“Товариство приятелів Гуцульщини” в контексті етнополітики Польщі у 30-ті роки ХХ ст.» описував як колонізацію та регіоналізм втілювало у своїй діяльності Товариство Приятелів Гуцульщини (ТПГ). Їх, як і загалом більшу частину польських організацій, підтримувало військове міністерство. Автор статті звертає увагу на прагнення Товариства здобути лояльність до польського населення з боку гуцулів. Один з способів, яким вони хотіли це досягнути була публікація видання «Гуцульський календар». Цікавим є той факт, що ТПГ друкувало його не польською мовою, а гуцульським діалектом. Проте статті, які були викладені у «календарі», несли активну пропольську позицію. Завдяки цьому керівництво Другої Речі Посполитої прагнули створити окремішню етнонаціоналість у вигляді карпатської, гуцульської єдності. Таким чином, мав би зменшити свій вплив українських рух на землях Гуцульщини. Влада

Польщі прагнула гуцульське населення об'єднати з населенням Польських Карпат [22].

Пацай Т. також звертає увагу читачів на кількості етнографічних експедицій Товариства приятелів Гуцульщини. Вона подає дані, що їх було не менше двадцяти за період існування організації, а це 6 років до початку Другої Світової війни. За такий невеликий проміжок час Товариство видало більше дев'яти опублікованих монографій та чотири праці з описаним питальником [35, с. 121].

З статей дослідника Олега Проціва ми дізнаємось про існування та діяльність Малопольського мисливського товариства. Дана організація діяла на землях Галичини, Станіславівського, Тернопільського та Львівського воєводств [39, 40].

Проців О. у статті «Діяльність Малопольського мисливського товариства (1920 – 1939 рр.)» повідомляє читачам про склад керівників організації, до якої на 1939 рік входили князі, графи та інженери. Автор вказує на те, що у товариства були свої делегати з різних воєводств. Зокрема, делегатом Тернопільського воєводства був генерал Валерій Мирянський, а Станіславівського – Станіслав Чужинські [40, с. 1134].

У статті Проціва О. «Роль громадських організацій Галичини середини ХІХ- початку ХХ ст. у збереженні фауни Гуцульщини» описана діяльність Малопольського мисливського товариства. Він повідомляє, що дана організація займалась збереженням кількості популяції ведмедів на землях Галичини. З подачі товариства у Варшаві створили комісію, яка керувала процесом охорони ведмедів у складі Центральної спілки мисливських товариств [39, с. 102].

Проців О. у праці «Роль громадських організацій Галичини середини ХІХ- початку ХХ ст. у збереженні фауни Гуцульщини» дізнаємось про Крайове рибальське товариство, яке почало функціонувати 24 серпня 1879

року. Основною метою організації була підтримка іхтіофауни на Гуцульщині. Основний центр товариства був розміщений у Кракові, але свою активність проводили й на територію усїєї Галичини. Очолив Товариство Максиміліан Сила-Новицький, який сам родом з Гуцульщини. М. Новицький приділив велику увагу фауні Галичини. Це помітно з праць, які наводить Проців О.: «Метелики Галичини» (1865), «Перелік Татранських метеликів» (1868), «Каталог метеликів Галичини» (1868), «Атлас риб галицьких річок» (1889), підручник «Ссавці», «Птахи, плазуни і риби», «Безхребетні» (1868-1869) [8]. Завдяки діяльності товариства у 1879 році було вперше здійснено акліматизацію лосося на річці Черемош, у 1882 році у Жаб'ю, у 1905 році створено форельне господарство [39, с. 103].

Проців О. спільно із Зеленчук Я. написали статтю «Видатний природознавець, уродженець Гуцульщини Максиміліан Сила-Новицький», у якій описують прагнення товариства у розвитку спортивного рибальства. З. Фішер (голова Крайового рибальського товариства у Кракові) на зборах організації, які проводилися 23 травня 1904 року, подав ідею створення «Клубу вудкового спорту». Проте саме Юліан Новаков аж у 1908 році зміг реалізувати цю ідею та втілити її у житті, організувавши «Товариство любителів вудкового спорту» [38, с. 308 – 309].

Окремої уваги серед історіографії тематики організації Другої Речі Посполитої заслуговують праці присвячені дослідженню жіночих товариств. Польща міжвоєнного періоду мала свої особливості жіночого руху. Як й у всіх інших державах того часу, польське жіноцтво ставило собі за мету право на вільне здобуття вищої освіти, що дало б їм можливість отримувати відповідну роботу, право на яке колись мали виключно чоловіки.

Парнета Оксана, українська дослідниця, у статті «Жіночі організації в Другій Речі Посполитій (1918 – 1939)» говорить про те, що одразу досягнути своїх цілей у можливості здобування освіти жінки не могли. Тому організації, які були створені жінками, займались освітою малоосвічених жінок. Як

правило, цим займались заможні дворянки. Вони прагнули підтримати своїх співвітчизниць, тому організовували різноманітні товариства. Парнета О. серед них наводить такі: Об'єднане товариство поміщиць, Жіноче товариство ощадності, Об'єднання вчительок та ін. Дослідниця вважає, що на цьому етапі ще не мали на меті отримати політичні права, їх цікавили суто освітні можливості [34, с. 204].

Історикиня Ірина Левчук у праці «Формування та діяльність українських, польських та єврейських жіночих організацій у Другій Речі Посполитій» називає такі організації: «Національна організація жінок» («Narodowa Organizacja Kobiet» (NOK)), «Об'єднання польських християнських товариств», «Громадське об'єднання жінок, які працюють» («Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet» (ZPOK)), «Організація залучення жінок до оборони краю» («Przysposobienia Kobiet do Obrony Kraju») та стверджує, що усі вони старались домогтись більше прав для жінок [27, с. 89].

Дослідниця Левчук І. звертає особливу увагу на діяльність «Національної організації жінок». Саме її підрозділи вели свою роботу на території Західної України. 7 травня 1919 р. зафіксували основний товариства – статут, який навіть був затверджений Міністерством внутрішніх справ відновленої Польщі. Національна організація жінок стояла на захисті католицизму та церкви, яке мало б мати значний вплив на населення й суспільство. Членкині товариства вважали, що завдяки релігії можна відновити втрачену раніше Польську державу. Авторка статті також пише, що ця організація діяла згідно інтересів польської культури та звичаїв. Вони ще проводили діяльність у сфері освіти та займались благодійністю. Левчук І. згадує акцію «Хліб – голодним дітям», які жінки організували 22 березня 1925 року у Рівному. На цьому заході вони заробили 742 злотих і 28 грошів, які потім пожертвували для знедолених [27, с. 89].

Парнета О. описує діяльність товариства «Громадське об'єднання жінок, які працюють» оформили свій статут 25 травня 1928 року. У цьому документі вони описали свою мету як підтримку та встановлення поляків як панівного становища серед інших націй. Учасниці «Громадського об'єднання жінок, які працюють» вірили та втілювали ідею того, що виключно етнічне польське населення поляки має право на те, щоб керувати власною державою. Вони вважали також, що жінки мають мати право на те, щоб впливати на політику Другої Речі Посполитої як у внутрішньому, так і зовнішньому плані. Це товариство сприяло відкриттю клубів, читалень та інших гуртків. Авторка статті наводить дані, що учасниці цього об'єднання активно підтримували реконструкцію та будівництво дитячих садків та опікунських будинків. Також вони займались випуском листів та різних творів на теми жіночих робіт. «Громадське об'єднання жінок, які працюють» на землях Галичини та Волині організовували благодійні акції. Вони прагнули надати допомогу малозабезпеченим сім'ям (зазвичай матерям), для дітей-сиріт членкині об'єднання створювали дитячі будинки. Парнета О. наголошує на тому, що так як і «Національна організація жінок», так і «Громадське об'єднання жінок, які працюють» в своїй основі мало прагнення до «зміцнення польськості». Вони намагались утвердити патріотичні настрої серед жіноцтва [34, с. 205].

Парнета О. в своїй роботі згадує засновану у 1923 році напіввійськову «Організація залучення жінок до оборони краю». А уже 20 травня 1928 року товариство зафіксувало свій статут на з'їзді у Варшаві.

Вони організовували групи свого товариства по всій Речі Посполитій, зокрема й на землях Галичини та Волині. Така велика мережа дозволяла учасницям товариства вести освіту жінок у мілітарному стилі. Авторка статті «Жіночі організації в Другій Речі Посполитій (1918 – 1939)» подає інформацію, що кожен окремих осередок товариства мав свої інші види

обов'язків. Програма товариства надавала такі інструкції, яку у свою чергу узгоджували з Міністерством Військових Справ Польщі [34, с. 205].

Парнета О. розповідає про організацію, яка була створена на території Львівського воєводства наприкінці Першої Світової війни у 1913 році – «Об'єднання польських жіночих християнських товариств». Пізніше дане товариство поширило свою діяльність на усю Східну Галичину. Головна ціль організації полягала у поширенні польської культури та освіти на Земля Станіславівського, Львівського та Тернопільського воєводств. Членкині «Об'єднання польських жіночих християнських товариств» створювали й добродійні акції, які були проводились з метою допомоги дітям, малозабезпеченим жінкам та сиротам [34, с. 205].

Викладач Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, історик у власній монографії «Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина XIX ст. 1939 р.» Савчук Б. писав про «Національну організацію жінок» також. Він стверджував, що як основну мету товариство вважало – насадження провідного польського впливу на «креси». З цього стає зрозуміло, чому жінки учасниці даної організації, написали прохання, або влучніше сказати вимогу, до влади про необхідність ліквідації мовного закону. Дану петицію товариство оформило у квітні 1925 року. Членкині «Національної організації жінок» апелювали так, що цей закон має чітко негативний впливає на інтереси Другої Речі Посполитої. Ще однією їхньою метою було зменшення власного самоуправління Галичини. Окрім цього дослідник Савчук Б. вказує й на те, що вони прагнули заборонити утворення кооперацій та хотіли гальмувати процес розвитку Станіславівського, Львівського та Тернопільського воєводств, тому що це породжує український націоналізм, що є проявом сепаратизму у польській країні [41, с. 111].

Великий обсяг історіографічного матеріалу дослідників дає нам чітку картину у розумінні діяльності тогочасних політично-громадських

організацій. Монографії та статті дозволяють нам зрозуміти причини політики «зміцнення польськості» у контексті активностей релігійних, освітніх, краєзнавчих товариств та партій.

Таким чином, дослідження історіографічних робіт надає нам можливість детально вивчити питання діяльності польських товариств на землях Східної Галичини, які були різного спрямування. Вивчення цих праць скеровує нас до першоджерел, так як роботи істориків базуються на джерелах товариств та згадках про них у пресі. Важливим є й те, що автори також використовують іноземні праці, що робить їхні дослідження більш об'єктивними.

РОЗДІЛ 2

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА ВІЙСЬКОВІ ПОЛЬСЬКІ ГРОМАДСЬКІ ТОВАРИСТВА

Українсько-польські відносини мають доволі складну історію. У ній є значна кількість позитивних та негативних явищ, які несуть цінність для дослідників історії. Одним з таких періодів являються міжвоєнні роки. Саме у цей час відбувається становлення оновленої польської держави – Другої Речі Посполитої. До її складу увійшла велика частина українських земель, зокрема сучасна Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська області.

Після завершення Першої світової війни у 1918 році постає Річ Посполита, що не мала незалежності на протязі 200 років. Поляки протягом усього часу готувались до державності та виявляли готовність до відбудови своєї країни.

Стосунки українців та поляк у ті часи були доволі неоднозначними. Нам відомо про політику, яку провадила на той час Річ Посполита. Вона скеровувала свої зусилля на зміцненні панівного впливу серед національних меншин, що тепер проживали у складі її держави. Такі дії вони обґрунтовували метою розвитку та становлення самої Польщі. Керівництво Другої Речі Посполитої проводило політику повної асиміляції Східної Галичини з метою її подальшої інкорпорації у саму ж Польщу.

Такі дії вони втілювали у реальність за допомогою політичних, військових, освітніх, релігійних, культурних, соціальних та спортивних організацій. Згідно Конституції Другої Речі Посполитої такі товариства могли створювати усі громадяни Польщі:

«Ті громадяни, які належать до національних, конфесійних чи мовних меншин, мають на рівні з іншими громадянами право засновувати, контролювати і керувати за свої власні кошти добродійними, релігійними та громадськими організаціями, школами та іншими навчальними закладами; мають також право вільно послуговуватися своєю мовою і виконувати приписи своєї релігії» [2, с. 653 з курсової] (див. додаток А). Це 110 стаття польської конституції, яка була видана 17 березня 1921 року.

Такі вимоги до новоутвореної держави ставились згідно до Версальського договору, який був укладений у 1919 році. Під час його укладання були надані вимоги до держав, що кожна національна меншина повинна мати ті ж самі права й свободи, що й «основне» населення країни.

На території Другої Речі Посполитої вперше після відновлення незалежності було проведено перепис 30 вересня 1921 року. Згідно з його даними на польських землях проживало 25 694 700 осіб. З них самих поляк було 69%, українців – 15%, євреїв – майже 8%, білоруси – 4 % німців – 3 % [64].

Таким чином, розуміємо, що основу людей Польщі становили ті ж поляки, українці та євреї. Вони активно створювали організації та товариства, які мали на меті захищати права, свободи, культуру та інші галузі життя свого народу відповідно.

Логічно, що польські організації скеровували свою діяльність на політику «зміцнення польськості». Важливий акцент вони робили на українське село. За період 1920-1930 рр. чисельність поляків в українських селах активно зростала. Це було зумовлено початком активізації осадницької акції. Польська влада прагнула забезпечити собі підтримку своїх інтересів на так званих «кресах». Її вони прагнули гарантувати методом утворення селянських господарств, якими мали б керувати самі поляки. Таким шляхом повинна була організуватись потужна соціальна база, що захищатиме позиції

зі сторони поляк. Цю акцію підтримували чільні політичні партії, зокрема й селянські партії та організації [15, с. 27].

17 грудня 1920 року сейм Другої Речі Посполитої прийняв закон, який передбачав те, що польським військовослужбовцям, які перейшли у «запас» будуть надавати земельну власність безкоштовно. Вона могла становити до 45 га [23, с. 334].

Звісно ж цей закон не враховував бажання національних меншин, в основному числі українців. Цивільні осадники, допомагали також у плані асиміляції та фактичної окупації західноукраїнського села, ігноруючи в цей самий час прагнення самих українців.

На території Станиславівського, Львівського та Тернопільського воєводств ще в кінці XIX ст. була поява перших політичних селянських організацій. Кароль Леваковський, Генрик Ревакович, Болесоав Вислоуха та Ян Стапінський 3 травня 1904 року у Львові створили Польське Демократичне товариство. Воно опікувалось селянськими виборчими комітетами, які були створені до нових виборів до сейму. Через рік 28 липня 1905 року ця організація скликала з'їзд делегатів, які були обрані комітетом та створили Стронніцтво Людове – селянська партія, яка з 1903 року отримала назву Польське Стронніцтво Людове. Очікувано, що у партії стався розкол. Так у 1913 році утворилась ПСЛ «Пяст», які мали більш помірковані наміри та ПСЛ «Лівиця», що відповідно займали радикальніші позиції. З часом ПСЛ «Лівиця» почали отримувати все меншу й меншу підтримку та в принципі перестала активно діяти. А ось ПСЛ «Пяст» навпаки зайняли чільне місце у політичному житті поляк. Вони мали значний вплив у інформаційному плані на західноукраїнських землях. Це зокрема стосувалось Львівського воєводства. Східногалицькі п'ястівці видавали єдиний щоденник, селянський часопис політичного плану – «Kurjer Lwowski». Депутати ПСЛ «Пяст» організовували агітацію селянського населення Східної Галичини на польську сторону. Завдяки усім цим діям ПСЛ «Пяст» були доволі

популярними та займали керуюче місце у суспільно-політичному житті Західної України [23, с. 335 – 336].

У 1924 році з ПСЛ «Пяст» вийшло два відомих діячі: Ян Бриль та Якуб Павловський. Вони утворили своє товариство Союз Хлопський, до якого прилинула велика кількість селян. Так само з ряду ПСЛ «Пяст» вийшов Якуб Бойко та організував Союз Людовий [23, с. 336].

Логічно, що після таких подій Польське Стронніцтво Людове «Пяст» було змушене до певних реорганізацій, щоб й надалі утримувати міцні позиції у суспільному та політичному житті на територіях Східної Галичини.

У 1931 році ПСЛ «Пяст», ПСЛ «Визволене» та СХ утворили єдине Стронніцтво Людове. Ця організація фактично стала виключною у плані єднання широких мас населення. Вона могла солідаризувати різні прошарки селянства [23, с. 336].

Активно пропагувала позиції «зміцнення польськості» Польська Військова організація (Polska organizacja Wojskowa). Її створив Юзеф Пілсудський у 1914 році у Варшаві. Це була свого рожу воєнізована структура, яка вела таємну діяльність на території України, Росії, а також Австро-Угорщини. На землях Східної Галичини Польська Військова організація була сформована у 1918 році. Її учасниками були навіть студенти Львівського університету. Члени ПВО організували Начальну команду польських збройних формувань, яка діяла проти Західноукраїнської Народної Республіки. Пізніше вони створили Галицький народний уряд Польської Республіки, який очолив Ігнацій Дашинський. ПВО також спершу протидіяло діяльності Української Народної Республіки. Але згодом змінили свої позиції на прихильну до УНР та вели антибільшовицьку та антиденікінську діяльність. Після підписання Ризького мирного договору у 1921 році організація припинила свою пропольську діяльність [54].

Цікавим етапом історії відновленої Польщі для дослідників є президентство Станіслава Войцеховського. Національні збори призначили його особою на таку керівну посаду 20 грудня 1922 року. У той період країна поступово унормовувала своє становище, налагоджувала зовнішню та внутрішню політику. Розпочинається створення різноманітних товариств та організацій [48, с. 465].

Активно вела свою діяльність Ліга народова, що колись мала назву Ліга Польська. Вона відіграла важливу роль під час відновлення польської держави. Представники Ліги народової були демократами та опозицією до підтримки політики Юзефа Пілсудського [55].

Ліга народова з 1922 року розпочала вербування людей, які підтримували їхню діяльність. На своїй меті вони мали створювати напівлегальні організації. Такі, наприклад, як Організація польських патріотів. Таким чином, за вказівкою прем'єра Владислава Сікорського було утворена товариство Стражніца (Охорона). Воно було таємним, до його складу входила певна група офіцерів [48, с. 465].

Пілсудчики мали доволі великі та впливові позиції у Генеральному штабі Війська Польського. Його відповідно очолював Юзеф Пілсудський. Пілсудчики мали також сильний вплив і на інтелігенцію, де діяло товариство Польська організація вольності, яка відома також під назвою Польська організація свободи. Вони своєю діяльністю пропагували те, що Друга Річ Посполита не може існувати з парламентським правлінням. На їхню думку, у державі повинна була бути сильна централізована влада. Її вони вбачали в особі провідника країни, який матиме міцний авторитет серед населення та зможе проводити активну політику на «зміцнення польськості» [48, с. 465].

Ще одним важливим та переломним моментом в історії Другої Речі Посполитої став 1926 рік. У той час Юзеф Пілсудський у травні місяці того року перейняв владу у свої руки, не маючи на той момент чіткого наміру

робити це. 14 травня Станіслав Войцеховський, що був президентом Польщі у період 1922 – 1926 рр. та Вінцентій Вітос, який був прем'єр-міністром Другої Польської Республіки, визнали свою поразку й подали у відставку [19, с. 761].

Як нам відомо, Юзеф Пілсудський не був президентом Польщі. Після Станіслава Войцеховського ці повноваження перейшли до Ігнація Мосцицького. І саме в цей час, 1926 рік, розпочинається новий етап у політиці «зміцнення польськості» – санація.

«Sanacja» з польської мови можна перекласти як «повернення до політичного здоров'я», за визначенням Нормана Дейвіса у праці «Боже ігрище. Історія Польщі» [19, с. 762]. Цей режим торкнувся держави не лише з питань політичних, а також культурницьких, релігійних освітніх та інших галузей.

Мабуть, чи не найважливішим засобом до досягнення цілей режиму санації був Безпартійний блок співпраці з урядом. Його головою був Валерій Славек, що мав звання полковника. Організація виникла у 1927 році та на меті мала прагнення забезпечити перемогу у прийдешніх виборах. Через дев'ять років здобуття перемоги Пілсудського (на той момент він уже помер) Адам Коц організував виняткове товариство – Табір національного єднання. Організація була створена на засадах військової дисципліни. Товариство носило яскраві шовіністичні настрої, підтримували виключно пропольські погляди. Зокрема, це активно відображалось у діяльності її членів. Наприклад, відомими шовіністами, що входили до Табору національного єднання були генерал С. Скварчинський та маршал Е. Шмігли-Ридзь. Такі представники та члени Табору віддзеркалювали настрої не лише зовнішньо-політичного аспекту, а й також показували бачення більшості представників Другої Речі Посполитої [19, с. 762].

Ліві партії, що підтримували Юзефа Пілсудського не були задоволені його політикою. Режим санації не здійснив ті реформи, які були очікувані від нього. Коли була сформована чітка програма, згідно якою мала відбуватись діяльність виконавчої влади, очільники лівих партій розділились на такі групи: соціалісти та людовці утворили опозицію до існуючого режиму, а інша частина лівих – продовжували бути лояльними до влади. Комуністи Польщі, що спершу підтримували переворот Ю. Пілсудського, буквально за кілька місяців, восени 1926 року назвали його «фашистським». Ендеки зазнали поразки, що укріпило їхні погляди у «непридатності парламентських форм правління». І вже у грудні того ж року Роман Дмовський створив товариство, що отримало назву Табір Великої Польщі (Obóz Wielkiej Polski). Вона діяла як легальними, так і нелегальними методами у досягненні своїх цілей. Їхнє завдання – максимально залучити на свій бік населення, що мало націоналістичні погляди [48, с. 470 – 471]. За своїм способом організації це товариство можна прирівняти до фашистської партії. Табір Великої Польщі – об'єднання правих противників режиму санації. Серед польського населення вони пропагували ідею національної єдиної боротьби проти режиму «оздоровлення».

З 1930-х років розпочинається активна фаза впровадження тоталітарних елементів у політиці пілсудчиків. Було видане нове законодавство, яке стверджувало та посилювало право втручання влади у будь-які сфери життя населення Польщі. Це у свою чергу сприяло змінам у різноманітних опозиційних товариствах. Наприклад, комуністичний табір розпочав вести активну агітаційну діяльність «усунення фашистського режиму Пілсудського». Вони навіть вели активну роботу з українцями та білорусами, переконуючи їх у своїй підтримці стосовно приєднання Західної України та Західної Білорусі до «рідних» їм радянських республік. У середовищі ендеків також розпочалось прояви радикальних напрямів. Вони виступали проти політики «старих», як вони їх називали, і протиставляли їм

своє «молоде» бачення. Так у 1934 році вони організували нове окреме товариство Національно-радикальний табір (Obóz Narodowo-Radykalny, ONR). Вони висунули свою програму, що була вкрай радикальна, відповідно до назви. Їхня мета була націоналізація капіталу, що приходив з-за кордону, зміна ієрархії у владі, перерозподіл земель, що належали поміщикам, а також виселення населення, що має єврейську приналежність з територій Другої Речі Посполитої [48, с. 478].

На початку 1932 року польський сейм видав та схвали новий законопроект, який мав на меті військову колонізацію східних земель, тобто Західної України. Згідно цього проекту створювався оновлений запас територій, що мали слугувати для забезпечення ними військових колоністів. Вказувалось про створення приблизно 600 осадницьких господарств, де володіння на кожного мало складати до 45 га [52, с. 21].

До того ж, даний закон давав змогу Міністерству аграрної реформи безкоштовно розпроділяти території тим військовим, що уже мали земельні наділи згідно документів, але ще не отримали їх поки по факту. Місцеві адміністрації отримали право робити так звані заміни земель. Тобто якщо у військового осадника були гірші ділянки, то він міг їх змінювати на кращі включно з доплатою, як компенсацією за переселення, до 500 злотих. Поляки навіть створили новий фонд, що мав працювати над забезпеченням покриття витрат, які були пов'язані з цим законопроектом. Підтримку військовим колоністам також надавало новостворене товариство у Львові, у червні 1934 року. Воно називалось «Земельне парцеляційне товариство». У його фонді було нараховано 800 тисяч злотих [52, с. 21].

Друга половина 1930-х років – активна політика «зміцнення польськості на Сході». Це ще одна з причин погіршення українсько-польських відносин у Другій Речі Посполитій. Її ініціаторами були маршал Едвард Ридз-Смігла та Тадеуш Каспжицький, який був міністром військових справ. Для того, щоб досягнути цілей політики «зміцнення польськості» були

ствоєрні координаційні комітети. Вони знаходились у Любліні та Львові. Логічно, що очолювали дані комітети військові. Генерал Б. Ольбрихт був керівником комітету у Любліні, а генерал М. Токажевський-Карашевич очолив львівський комітет [52, с. 24].

Роботу львівського та люблінського комітетів підтримувало Товариство розвитку східних земель, Союз дрібної шляхти, Союз стрільців та інші організації. Основне завдання як комітетів, так і товариств, що були їхньою опорою було «герметичніше закриття» Волині від Галичина. Поляки вважали, що так як галичани є більшими націоналістами, то вони будуть негативно впливати на волинян, тому потрібно укріплювати «сокальський кордон». Також ціллю комітетів і товариств була підтримка регіоналізму серед національних меншин, таких як лемки, бойки та гуцули. Ще однією їхньою метою було виселення «певних українських елементів». Ними були лісники, робітники пошти та інших комунікацій. Ну і звісно ж комітети прагнули збільшити кількість польського населення, що вони й досягали шляхом осадницької колонізації. Окрім того вони мали на меті поширювати пропольські настрої серед не польського населення, що успішно виконували у ті часи, проте це таки не змогло остаточно зламати українськість усієї Східної Галичини [52].

Діяльність різноманітних військових організацій на території Другої Речі Посполитої активно існувала від початку відновлення польської державності і включно до Другої світової війни. Вони відігравали дуже важливу роль у суспільно-політичному житті як польського, так і українського, так і єврейського суспільства. Їхня діяльність впливала на макро-економічні показники. Враховуючи те, що західна Україна являла собою «сировинний придаток» Другої Речі Посполитої на «сировинному» рівні економіка розвивалась. У першу чергу – нафтовидобування. Це суттєво підтримувало польську армію, але негативно впливало на розвиток української економіки, оскільки вона не перероблялась в Україні, а

вивозилась як сировина. Такі родовища були у сучасних Львівській та Івано-Франківській областях. Військові та аграрні товариства польського народу сприяли використанню українських здобутків на користь «зміцнення польськості».

Багато уваги приділялося військовим організаціям, що працювали з ветеранами. Для прикладу, найпівденніший регіон Другої Речі Посполитої на сучасних українських землях – місто Заліщики Тернопільської області, з унікальною флорою та фауною, а також м'яким кліматом. У цьому місті організовувались відпочинкові, туристичні, курортні зони для військових ветеранів. Цим займались виключно польські організації. На своїй меті вони мали оздоровлення та лікування ветеранів часів Першої світової війни. Кліматичні умови Балтійського узбережжя не зовсім підходили для цих цілей, адже на цій території існували тільки холодні моря. Сучасне Закарпаття входило на той час до складу Угорщини, тому у Польщі був не надто великий вибір місць для оздоровлення своїх військових.

Важливою та цікавою для дослідників є також організація, що виникла та діяла на території Східної Галичини на початку Другої світової війни та діяла ще рік від початку бойових дій – це Революційний Союз Неподлеглості і Вольності (РСНВ). На противагу складним та жорстоким подіям окупації, восени 1939 року розпочинається активізація підпільного Руху Опору на теренах Другої Речі Посполитої. У цей час активізуються різноманітні конспіративні товариства, які діяли як в місті, так і селі. Серед більшості партій Польщі, які у той час намагались створити чи організувати своє військове ополчення, мабуть, чи не найвідомішим було Стронніцтво Людове (СЛ). Вони і до війни відігравали важливу роль у житті Другої Речі Посполитої, зокрема ідеологічний вплив на польське село та пропагандистка діяльність стосовно українського села. У Стронніцтві Людовому була велика кількість прихильників, тому вони могли проводити вдалу роботу над створенням Руху опору під час Другої світової війни [52].

Революційний Союз Вольності – організація, яку створив Р. Тичинський, що був одним з членів Стронніцтва Людового, у жовтні 1939 року. Спершу товариство не мало якихось чітких положень і більше звертало увагу на укладанні та функціонуванні його структури. До організації входили Р. Тичинський, Г. Бжуско, В. Возік, В. Подгурська, З. Димек, М. Войцеховський, С. Скочилас, В. Щерба, Л. Ліберсбах, Р. Ялоха-Ольбришський, Я. Ковальський. Політичні гасла та погляди товариства розглядались як ліворадикальні. Через деякий час Р. Тичинський переїхав на Східну Галичину, а точніше до Львова. Тут він прагнув організувати таке ж підпільне товариство як Революційний Союз Вольності. Так і створився Революційний Союз Неподлеглості і Вольності. Основною ж метою цього Союзу була боротьба з режимом тоталітаризму та імперіалізму. Також сюди входив і супротив фашизму та комунізму. Дана організація прагнула створити федеративну консолідацію країн, до яких мали входити: Польща, Чехословаччина, Україна, Білорусь та Литва. Для того, щоб досягнути цих цілей, члени Союзу щотижня проводили збори, не зважаючи на російську окупацію [45, с. 34].

Члени РСНВ проводили активну роботу над збиранням та складанням зброї з метою подальшої організації збройного повстання на підтримку Польщі та її народу. Я. Лех, що входив до товариства редагував «Бюлетень Інформаційний», що носив погляди усієї організації. До того ж у РСНВ були дві власні радіостанції. Одна з них знаходилась у Львові. Нею керував Ч. Гатовський. Інша розташовувалась у Самборі. Її обслуговували С. Чвакел, Г. Дзуліт та Вітошинський. Проте все, що змогла зробити дана «радіостанція» – прослуховування французів та британців, важливого внеску для поляків це не принесло [42, с. 148].

Суспільно-політичні та військові товариства у Другій Речі посполитій були доволі поширеними. Організації діяли за підтримкою держави, здебільшого фінансувались за її кошт. У цей час тривала масштабна

пропаганда польського бачення суспільства. Натомість, товариства національних меншин новоутвореної Польщі розвивались складніше, адже фінансувались за власні кошти. Тож у порівнянні їм розвиватись було значно важче.

РОЗДІЛ 3

ОСВІТНЬО-НАУКОВІ, КРАЄЗНАВЧІ ТА РЕЛІГІЙНІ ПОЛЬСЬКІ ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ

По закінченню Першої світової війни картина європейського світу змінилась. На її теренах утворились нові держави та відновили свою незалежність народи, що колись її втратили. Однією з таких країн була Друга Річ Посполита. Польська держава, що фактично 200 років не існувала, проте працювала над тим, щоб відродитись.

Цей процес був закономірним та неминучим, адже нація, що колись була вільною не зможе існувати під пануванням інших держав. Польський народ так чи інакше готувався до цього відновлення державності. Тому, коли це сталось, вони були абсолютно готові до незалежності. Нововідроджена країна потребувала зміцнення у всіх ланках державності: політичній, економічній, культурницькій, релігійній та інших. У цьому їх підтримували партії, що існували ще до 1918 року, а також неполітичні товариства та організації, що все одно працювали на політику «зміцнення польськості».

Як уже згадувалось у попередньому розділі роботи, до складу Другої Речі Посполитої відійшли землі Східної Галичини. Логічно те, що саме на цій території різноманітні товариства проводили активну політику скеровану на підняття, розвиток та відбудову своєї державності. На західноукраїнських землях діяли товариства не лише польські, а ще й єврейські та звісно ж

українські. Кожна нація захищала свої інтереси, тому їхні організації також працювали на благо свого народу та підтримували їхні права й свободи.

Не зважаючи на Конституцію 1921 року, де були вказані вимоги про рівність усіх народів, у Другій Речі Посполитій панівною нацією були поляки. Тому розпочинались пригноблення прав українців на власне самовираження. Це тепер стало одним з найважливіших завдань польського населення у внутрішньополітичному аспекті [26, с. 395].

Східна Галичина – важливий та пріоритетний регіон для Другої Речі Посполитої. Львів та Станиславів – це були особливі міста, які значно відрізнялись від інших міст Галичини. Це були міста не лише української культури, а водночас і польської [4].

Відроджена польська держава визнавала права національних меншин, але щоразу їх ігнорувала та порушувала. Часто це стосувалося сфери освіти. Відповідно така політика не подобалась багатьом представникам не польського народу. Осіб, що хотіли відновлення рідної мови у школі, зокрема української, або тих, що переконували інших у рівних правах та свободах ознаменували агітаторами. Вважалося, що вони вели антипольську, ворожу діяльність щодо Другої Речі Посполитої та ставили під загрозу її існування [26, с. 397].

Активне пропагування політики «зміцнення польськості» було організоване з 1935 року. До цього відбувалась полонізація українського населення. Це відображалось у полонізації шкільництва, тобто уся освіта відбувалась на польській манер, польською мовою та за польськими правилами. Також було пригнічення діяльності українських товариств, обмеження їхньої роботи, іноді навіть заборона. «Зміцнення польськості» активізувалось з приходом до влади військової еліти, яка додавала власні поправки та зміни до внутрішнього життя Польщі [26, с. 398].

У зв'язку з тим, що суспільні настрої зазнали змін у сторону радикалізації, військові Польщі перебрали на себе повноваження цивільної адміністрації. Цьому також сприяло те, що у світі була доволі не проста міжнародна ситуація. Існувала загроза для Другої Речі Посполитої зі сторін Радянського Союзу та профашистської Німеччини. Одним з головних завдань було укріплення «східних кресів». Так поляки називали свої східні кордони. І єдиною опорою, що могла бути для держави на «східних кресах» було пропольське населення. Ну і відповідно через те, що там була більшість українського населення, влада Польщі розпочала нове завдання – оновити національний склад даних територій [24, с. 101].

Дана робота пророблялась через кілька етапів: колонізація, осадництво та денаціоналізація. У питаннях дослідження вибраної теми автори вважають, що найактуальнішим для нас є питання денаціоналізації. Як основу цього етапу вони обрали «акцію шляхти загородової». Також до неї додавалась політика регіоналізму. Вона стосувалась гуцулів та лемків [26, с. 398].

Після закінчення Першої світової війни, в основному у європейських державах розпочались зміни державного плану, зокрема у Другій Речі Посполитій. Польща запровадила програму полонізації та регіоналізму. Це у свою чергу спонукало активних польських громадян створювати різноматні організації та товариства, що розпочали негайне впровадження такої політики на місцях. Серед таких товариств ми можемо назвати наступні: Комісія наукового вивчення Східних земель (Komisja Naukowych Badań Ziemi Wschodnich), Спілка гірських земель (Związek Ziemi Górskich, Zw. Z. G.), яка діяла при Комісії, Товариство приятелів загородової шляхти Підкарпаття (Towarzystwo Przyjaciół Szlachty Zagrodowej Podkarpacia), Секретаріат Порозуміння польських суспільних організацій (Sekretariat Porozumiewania Polskich Organizacji Społecznych), Товариство розвитку Східних земель (Towarzystwo Rozwoju Ziemi Wschodnich), Інститут Південно-Східних земель

(Instytut Ziemi Południowo-Wschodnich), Товариство приятелів Гуцульщини (Towarzystwo Przyjaciół Huculszczyzny). Ці організації працювали над «Східними кресами». Тут вони активізували політику «зміцнення польськості». Тому території Львівського, Тернопільського та Станіславського воєводств зазнали особливого тиску зі сторони польської [35, с. 112].

Так як у цей період уже розпочинається правління у державі військових кіл, відповідно згадані нами організації так чи інакше залежали від них. Деякі були керовані військовими діячами, інші отримували від них фінансову підтримку, треті просто корилися військовому міністерству. З такої інформації ми простежуємо тенденцію висвітлення етнічного питання на одне з керівних місць внутрішньої політики Другої Речі Посполитої. Логічно, що така діяльність негативно впливала на національні меншини, що проживали у Польщі, адже вони фактично обмежували їхні права та свободи, забороняли чи «урізали» права створеним не польським організаціям та товариствам [35, с. 113].

Одна з організацій, що підтримувала політику «зміцнення польськості» була Товариство Приятелів Гуцульщини (ТПГ). Їхню діяльність, як і багатьох інших товариств курувало військове міністерство. З метою прояву лояльності з боку гуцулів до польської влади Товариство розпочало видавати працю «Гуцульський календар», який видавався виключно гуцульським діалектом. У цьому «календарі» вони поширювали статті, що були чіткого пропольського скерування. Таким шляхом, вони хотіли створити окремішню карпатську етнонаціональність, виключну та єдину регіональність, яка мала б протистояти українцям загалом та зменшити активність українського руху. Даними кроками Товариство прагнуло створити умови для ідентифікації та приєднання гуцульського населення до людей, що проживали у Польських Карпатах [22].

Товариство Приятелів Гуцульщини уклали статут організації 12 грудня 1933 року. Вони покладали на себе певні завдання, що були прописані у головному документі Товариства:

- a) «співпраця запланованого розвитку Гуцульщини з точки зору загального, культурного та економічного характеру; захист особливих цінностей Гуцульщини,
- b) особливі цінності, які є регіональною відмінністю Гуцульщини охороняти, так як вони є цінним складником у сумі природних і духовних багатств Польщі;
- c) робота над застосуванням кліматичних особливостей Гуцульщини раціональним чином для оздоровлення громадян;
- d) робота з догляду та розвитку питань рух над туризмом, відпочинком та оздоровленням Гуцульщини» [13, с. 4].

З визначеної мети Товариства дослідниками простежується одне з чільних завдань – дослідження земель Східної Галичини. Дослідження мало проходити в етнографічному ключі. Сюди входили польові дослідження, видача різного плану наукових робіт, збереження народної творчості гуцулів та їхньої культури, зокрема народного мистецтва. Уся ця пророблена робота повинна була працювати над ставленням гуцулів до себе як виключного населення, яке своєрідне та неповторне. Проте, Товариство Приятелів Гуцульщини мало й позитивний вплив для української культури. Вони працювали над просвітницькою діяльністю. Його члени займались навчальною роботою з жителям Гуцульщини та мотивувати їх до примноження та поширення культурного спадку, що вони отримали [13, с. 5 – 6].

Відділення у Львові було офіційно започатковане Товариством Приятелів Гуцульщини у 1934 році 2 лютого. Зібрання членів організації були зроблені у львівській ратуші, саме тут вони прийняли рішення про створення відділу Товариства. Там було близько 100 осіб, які представляли різноманітні суспільні сфери польської еліти, зокрема В Белін-

Пражмовиський, що мав звання воєводи та генерал Б. Попович – очільник корпусу Львівського округу. В. Голуховський був обраний начальником Товариства Приятелів Гуцульщини у Львові, А. Фішер очолив секцію Охорони культурних особливостей (*Ochrony Swojszczyzny*), він до речі був головою кафедри етнології у Львівському університеті. Існувало ще Наукове коло, один з відділів Товариства. Його керівником було обрано А. Зергоффера, який працював завідувачем кафедри географії у тому ж Львівському університеті [35, с. 114].

Після року плідної діяльності у будівлі Польського Червоного Хреста було організовано засідання Товариства 14 грудня 1934 року. Керівником засідання був В. Голуховський. Також участь у засіданні брали й очільники секцій, тому там був присутній А. Фішер – голова Охорони культурних особливостей (*Ochrony Swojszczyzny*). Під час цієї зустрічі провели звітне засідання. Кожен з представників розповідав про досягнені цілі, про роботу, яку він виконав та про плани на майбутнє. Усі ці дані вони підтверджували за допомогою даних кошторису [35, с. 116].

Цікавим для нас як дослідників є виступ А. Фішера на даній звітній конференції. Під час його виголошення дослідник звернув увагу, що у своєму відділі він планує провести масштабне наукове дослідження про територію Гуцульщини.

Виступ А. Фішера мав чітку структурованість, яка містила п'ять чільних напрямків роботи у науковій сфері. Насамперед, дослідник наголошував на тих заходах, що уже мали своє завершення. Вони були скеровані на пошук диференційованих етнографічних рядів Гуцульщини. Секція вченого провела також навчальну роботу. Зокрема, вона розробила питальник Гуцульщини та підготувала його до публікації, що зрештою і зробила. У цьому запитальнику було прописано 63 пункти, які були розроблені з метою пошуку особливостей населення Гуцульщини. Дані особливості мали за їхнім планом ще більше адаптуватись. Самі ж питання у

запитальнику були максимально спрощеного варіанту. Це було зроблено з метою залучення більшої кількості респондентів. Квестіонари були розіслані вчителям загальних шкіл Гуцульщини. Цим займались члени Відділу позашкільної опіки, які працювали при Львівській кураторії. Окрім них, поширювали питальники ще й польська поліція, зокрема відділки Комендатури державної поліції у місті Станиславові. А. Фішер окрім цього повідомив, що значна кількість відповідей на той час уже надійшли з навчальних закладів косівського, коломийського та наддвірнянського повітів і що вони уже обробляються. Отримані квестіонари планували додати до майбутніх праць Товариства, що планувались видаватись на базі гуцульських матеріалів [35, с. 116].

Стосовно другого напрямку роботи даної секції за попередній рік, а саме 1934, А. Фішер доклав звіт по завершенню збору інформації стосовно коломийкових та коломийко-козачкових танців території Гуцульщини. Цим займався Р. Гарасимчук, що колись був учнем А. Фішера. Випускник етнолог акцентував увагу слухачів на своїй меті реалізації комплексного дослідження, угруповання та класифікації зібраних матеріалів, друку етнографічної монографії та розробки спеціальних карт гуцульського регіону [35, с. 116].

Окрім науково-письмової роботи А. Фішер доповідав про ще один вид – наукові експедиції. Загалом їх було три, дві з них були реалізовані коштами, що видали Науковій спілці Товариства Приятелів Гуцульщини на дослідження у сфері науки. Під час цих досліджень була пророблена велика робота, зібрано матеріали, які стосувались культурної, духовної та матеріальної галузей. Кошти на третю експедицію уже не видавали, тому її профінансував А. Фішер. Вона спрямовувала свої сили на гуцульсько-бойківське пограниччя. Але, на жаль для А.Фішера, вона завершилась завчасно через певні власні ситуації 1 серпня 1934 року [35, с. 116].

Товариство Приятелів Гуцульщини працювало 6 років до моменту початку Другої світової війни. За цей час А. Фішеру вдалось об'єднати навколо своєї ідеї значну кількість науковців, дослідників, етнографів, що цікавились вивченням Гуцульщини. Він дуже вміло направляв вчених, своїх колег для досягнення своєї мети. Також А. Фішер не оминав питань фінансування та піклувався про свою організацію. За період роботи Товариства було видано більше дев'яти монографій та чотири питальники з детальним аналізом отриманої інформації [, с. 121].

Керівним завданням для вищезгаданого товариства була асиміляторська політика на території Гуцульщини. Основна ціль – виявити спорідненість між польським та гуцульським населенням, проявити їхню окремішність від українців. Цим самим вони прагнули зменшити націотворчі процеси в українців. Політика регіоналізму, що її продовжувала пропагувати Друга Річ Посполита, опиралась на засоби пропагування антиукраїнських настроїв, для забезпечення «зміцнення польськості».

Польські товариства та організації часто розпочинались різноманітні акції та проводили значну кількість імпрез. Це підтверджують статті з української преси міжвоєнного періоду: «...У Ворохті відбулося «гуцульське свято» при участі офіційних достойників і польської публіки з цілої Польщі, на котрому кількасот гуцулів і гуцулок під командою колишнього радикально-соціалістичного посла Петра Шекерика-Доникова танцювало як медведі на ярмарку і показувало перед панами різні гуцульські штучки. [...] від деякого часу настала в Польщі мода на гуцульську екзотику. Возять гуцулів у далекі польські міста на всякі національні свята і вихваляють їхню лояльність, при чому рівночасно рештки можливих до поселення гуцульських ґрунтів щораз більше переходять в чужі руки» [13, с. 1].

На землях Східної Галичини діяло багато організацій. Цікавою для дослідників є діяльність Малопольського мисливського товариства. Логічно, що до її складу входили мисливці та вони працювали над краєзнавчими

питаннями та доглядали за фауною Станиславівського, Львівського та Тернопільського воєводств.

Згідно з даними дослідника Проціва О. у його роботі «Діяльність Малопольського мисливського товариства (1920 – 1939 рр.)» до керівництва організації входила еліта того часу: графи, князі, інженери. Очільником організації був обраний граф Юліуш Бельський, його заступником призначили графа Станіслава Тишкевича. Окрім них до товариства входили відомі князь Андрій Любомирський, інженер Тадеуш. У Кракові існувала філія організації, її очолював Адам Лардемер. У товаристві було звання генерального делегата. Так наприклад, від Станиславівського воєводства делегатство отримав Станіслав Чужинські, а від Тернопільського воєводства – генерал Валерій Мирянський. Мисливське товариство мало також свої фінанси, якими завідував скарбник. Цю посаду отримав Францішек Пеховські [40, с. 1134].

Ця організація внесла позитивний внесок для Східної Галичини. Зазвичай мисливські, краєзнавчі товариства працюють над збереженням флори та фауни, підтримують популяцію вимираючих видів, забезпечують боротьбу із браконьєрством. Цим також й займалось Малопольське мисливське товариство.

Кожне товариство, не залежно від його масштабу, мало свої Статути. Мисливське товариство не було винятком. У другій статті головного документу організації була прописана керуюча його ціль – розвиток мисливства та сприяння приросту дичини. Третя стаття Статуту містила вимоги до організації – дотримуватись Мисливського закону та слідкувати, щоб інші мисливці теж це робили. Якщо ж члени товариства ставали свідками будь-якого злочину, то вони обов'язково повинні були докласти цю інформацію керівництву та сприяти розв'язанню злочину та покаранню для обвинуваченого. У Малопольського мисливського товариства існувало ще поняття «роз'яснювальна бесіда». Це стосувалось порушників, у яких були дрібні провini. Статут організації також вводив до обов'язкової діяльності

ведення та створення бібліотек, видачу літератури: журнали, газети, книги та інші різноманітні публікації, підготовка до проведення з'їздів та виставок. Особливо цікавим є вимога товариства до його членів стосовно підтримки власників собак мисливських порід. Вона включала у себе якісне розведення та покращення таких тварин. Сорок сьома стаття повідомляє нам, що до «Польської мисливської спілки» не могли вступити усі бажаючі особи, а тільки ті, що були членами Малопольського товариства. Таким шляхом, вони мали на меті збільшити популярність свого товариства серед населення Східної Галичини [40, с. 1134 – 1135, 1138].

Малопольське мисливське товариство мало свій друкований орган «Lowies» («Ловець», або «Мисливець»). До речі, у ньому також друкували Статут товариства з метою максимального поширення його серед населення. Вперше цей часопис вийшов друком у місті Львові ще у 1878 році. Розробило перший випуск Галицьке мисливське товариство. З початком Першої світової війни видача журналу була заборонена. Але Северин Крогульський, що був чільним редактором «Ловець» розпочав перевидання журналу уже повністю від свого імені як від підприємця. Проте повноцінна публікація часопису знову відродилась з відродженою Другою Річчю Посполитою [30].

Відомий український письменник Іван Франко доволі позитивно відгукувався про публікації часопису «Ловець». Він писав «у цьому журналі можна знайти не один цінний матеріал» [2, с. 124].

Журнал відіграв важливу роль у поширенні інформацію про природу Галичини та зображенні краєзнавчого аспекту життя галичан. Перший легальний випуск після перерви відбувся 1921 року. Але перші публікації мали лише чотири сторінки. Це було пов'язано з дуже обмеженими фінансами Товариства. Але з розвитком «Ловець» почав публікуватись що два тижня. Цей журнал руйнував усталені думки суспільства про ті чи інші види тварин, про які люди могли думати, що вони шкідливі. На жаль, велика кількість через незнання була на межі вимирання, тому потребувала значної допомоги у відновленні популяції, чим якраз і займалось Малопольське

мисливське товариство. До прикладу, видри – їхня кількість була значно зменшена, бо вони були «шкідниками га рибних господарствах» [36]. Дана організація опікувалась популяцією ведмедів на «східних кресах». Вона навіть організувала комісію у Варшаві, що розпочала охорону ведмедів у групі Центральної спілки мисливських товариств [38, с. 102].

Таким чином, прослідковується позитивний вплив Малопольського мисливського товариства на українські землі у складі Другої Речі Посполитої. Організація провадила політику збереження природніх багатств Східної Галичини та їх примноження. Тож якщо судити об'єктивно Товариство сприяло розвитку «правильного» мисливства як такого на вказаних вище територіях.

Ще однією з галузей до Польща активно проводила політику «зміцнення польськості» була освіта. Це очевидно, адже саме на підростаюче покоління впливати найлегше. Для дітей, молоді та дорослих питання освіти завжди було актуальним, звісно якщо вони прагнули досягнути чогось більшого, отримати певне соціальне становище у суспільстві та мати вплив на інших людей. Тому політика Другої Речі Посполитої розпочала вносити свої корективи до питань освіти. У цьому їй активно допомагали новостворені товариства та організації, які логічно ж сповідували ідею відновлення великої державності з панівною нацією – поляками.

Товариство Народної Школи (*Towarzystwo Szkoły Ludowej*) – одна з організацій, яка втілювала у реальність ідеї поширення польськості серед простого народу. Вона сформувалась ще у 1891 році у Кракові та ще від того часу сприяла серед населення антиукраїнським позиціям. Члени товариства прагнули надати освіту максимально великій кількості людей. Спершу вони мали на меті відмежувати поляків від впливу Австрійської імперії, адже до Другої світової війни землі Польщі були під її пануванням. У Товариства було гасло: «Через освіту до свободи». Керував організацією Адам Асник, який це робив до 1897 року, до моменту своєї смерті [26, с. 391].

Вплив політичних партій на різноманітні товариства був доволі значний. Товариство Народної Школи не було винятком. Воно було під опікою націонал-демократів. Основною діяльністю організації була культурна сфера. Тож вони прагнули поширювати серед селян східних кресів польську культуру під опікою польських націоналістів. Своєю цілі вони досягали різноманітними способами, проте найактивнішими були: будівництво шкіл, бібліотек та інших навчальних споруд. Окрім цього, члени Товариства проводили агітаційні акції, на яких поширювали тези стосовно антиукраїнськості в українському суспільстві. Націонал-демократи, які підтримували Товариство Народної школи прагнули ще більш агресивної політики і врешті-решт отримали бажане – поляки були налаштовані стосовно українців доволі негативно. Взагалі таке прагнення у них виникло після надання українській мові більших «прав», що сприяло збільшенню україномовної української інтелігенції. А це вже у свою чергу зменшувало кількісні показники користувачів польської мови та знівельовувало її цінність. Тому це все було поштовхом до включення польських націоналістів до освітніх організацій [26, с. 391].

Провідне завдання Товариства – було «поширення освіти серед польського народу». Цю інформацію ми беремо з керівного документу організації – Статуту, який був виданий 2 лютого 1908 року. Окрім того у цьому Статуті ми можемо прочитати інформацію про цілі, які ставило перед собою Товариство Народної Школи. Серед них:

- a) будівництво народних шкіл, будинків чи донати для муніципалітетів для побудови таких споруд;
- b) планування навчальних шкільних курсів з промисловим напрямком;
- c) забезпечення шкіл та інших навчальних закладів науковою літературою та шкільним приладдям;
- d) розробка курсів для дорослих людей, що не мають освіти;

- e) розробка семінарів польською мовою для вчителів, різноманітних курсів, наукових лекцій;
- f) опіка над загальноосвітніми школами;
- g) видача премій для вчителів, що відзначились особливими здобутками;
- h) будівництво та матеріальне забезпечення гуртожитків, ясел і садків;
- i) впровадження посади «мандрівний вчитель», який мав би навчати як дітей, так і дорослих питань, що їх цікавлять;
- j) будівництво та реалізація читалень та додатково видача книг;
- k) організація різноманітних публічних навчальних збірників по містах;
- l) будівництво народних будинків;
- m) реалізація освітніх екскурсій до визначних місць Другої Речі Посполитої;
- n) публікація народних журналів;
- o) публікація часопису свого Товариства;
- a) організація навчальних конгресів та зборів для вчителів та членів організації [9, с. 18-19] (див. Додаток Б).

У загальній своїй діяльності Товариство Народної Школи дотримувалось свого Статуту. Вони розбудовували школи різних рівнів, зберігали функціонування професійно-технічних училищ, проводили семінарські заняття для вчителів, щоб покращити стан їхнього викладу матеріалу та зробити його більше пропольським. Також Товариство публікувало різного роду літературу. У період відновлення Другої Речі Посполитої їхня увага акцентувалась на позашкільній освіті. До неї зокрема входили недільні народні університети [9].

Товариство Народної Школи мало свій керівний орган – Генеральний з'їзд. Він зазвичай скликався один раз у рік та проводився у різних містах кожного разу. Керівництво Товариства змінювалось на третину щороку під

час цього Генерального з'їзду. Самі ж члени організації сповідували ідею того, що будь-хто незалежно від професії, освіти чи статі може пристати до їхнього кола. Саме така аполітичність Товариства Народної Школи приваблювала нових учасників [5].

Останній таки Генеральний з'їзд був проведений 19-20 жовтня у 1935 році у місті Кракові. На цій Раді обрали нового президента Товариства – Вітольда Островського та 3 нових віце-президента. Два з новобраних віце-президента проводили свою діяльність у Львові. Це були Марія Яворська та Стефан Ума. У 1935 році на З'їзді був присутній новообраний мер міста Станиславова Здіслав Стронський, як представник Станиславівського воєводства [41, с. 8].

Важливим у політиці «зміцнення польськості» для Другої Речі Посполитої окрім освіти була сфера релігії. До сьогодні відомо, що сучасна польська держава є прокатолицькою. У міжвоєнний період це проявлялось ще глибше та міцніше. Держава використовувала релігію для досягнення своїх цілей у розбудові міцної Польщі з єдиним чільним народом та однією панівною релігією.

Конституція, що була опублікована у 1921 році змінила також питання релігії. У ній було вказано, що католицька церква має існувати на одному й тому самому рівні, що й інші конфесії, які існують у Польщі. Проте, це працювали тільки на документах. Фактично католицизм як був провідним у Другій Речі Посполитій, так і залишився. Він мав велику кількість привілеїв, що не мала жодна інша конфесія. Цікавим фактом є те, що у 1925 році католицька церква Польщі отримала самостійність. Від того часу вона була незалежною від політики своєї держави. Польський клір складався з одного кардинала, п'яти митрополитів, двадцяти одного архієпископа, сімдесяти єпископів, майже десяти з половиною тисяч священників та двох тисяч ченців [16, с. 205].

Загалом представники католицькою церкви стверджували, що вони працюють поза політикою, не підтримують класовий поділ суспільства,

проте не забороняли створювати партії та організації, які дуже контактено працювали з католицькою церквою Польщі. Як правило, такі угруповання осіб були відкрито консервативні, підтримували християнські правила, норми та моралі, активні користувачі утверджених стародавніх польських традицій. Такими наприклад були Національна робітничка партія (НРП) та Християнська демократія (ХД). Ці групи не були популярними серед великої кількості населення. Своїх прихильників вони мали лише в окремих місцевостях. Це свідчить нам про те, що під час виборчих кампаній лані партії мали виключно локальний вплив. На підтвердження цього маємо статистичні дані результатів виборів до сейму, де ці партії отримали від 3% до 4% голосів виборців. Така статистика була актуальна до початку введення у державі нового політичного режиму «санації» [16, с. 205].

Цікавим для дослідників є співпраця церкви з політикою. Вона не лише співпрацювала з партіями та допомагала їм у підтримці, а ще й поширювала свою владу, повноваження на товариства і організації, що працювали з громадськістю. В основному церква організовувала просвітницьку роботу серед людей. Дуже популярними поміж населення були організації «Відродження» та «Juventus Christiana». Вони прагнули досягнути поняття свідомої віри в польській католицькій інтелігенції. Члени згаданих вище організацій зобов'язувались перед своїм керівництвом у такі роботи: поширення інформації про реорганізації у питаннях церкви на території Центральної та Західної Європи. Ті зміни, які були актуальні для Другої Речі Посполитої вони прагнули «прищепити» церкві, ті ж, що не підлягали під бачення польського керівництва вони відкидали. Відомими представниками такої діяльності були Ідзі Радішевський, Яцек Воронецький, Владислав Корнілович. Також організації «Відродження» і «Juventus Christiana» мали на меті уникнути такого поняття як неписьемність, тому заактивно впроваджували диференційовані види навчання з метою навчати писати більшість людей з 1921 року [47, с. 134].

Історики, що схильні до марксистського спрямування пишуть про те, що інтелігенція міжвоєнної Польщі потрапляла під вплив значний католицької церкви. У зв'язку з цим, за думкою марксистських дослідників інтелігенція була дуже консервативна та релігійна. Проте, насправді більша частина польської інтелігенції була доволі антиклерикальна та не цікавилась питаннями церкви. Саме через це була створена «Спілка польської католицької інтелігенції» (СПКІ). Про її діяльність турбувалась католицька церква міжвоєнної Польщі. СПКІ було засноване у 1931 році. провідна мета товариства полягала у тому, щоб залучити та об'єднати частину, а в кращому випадку – усі 100% інтелігенції. Керівником Спілки було обрано ксьондза А. Шиманьського. Він, до речі, обіймав крісло ректора Люблінського католицького університету[16, с. 205].

Узагалі, Спілка польської католицької інтелігенції ставила собі за мету залучити як можна більшу частину студентства та інтелігенції, зоб'єднати під своєю опікою. Окрім цього, Спілка прагнула поширити серед суспільства релігійні канони християнства та національний дух патріотизму. Члени товариства були активними противниками антисіонізму. Спілка польської католицької інтелігенції не була прихильницею «крайньо правих випадів ендеції». Комунізм як політична ідея «спотворює природу суспільства», так вважав Стефан Вишинський, що мав посаду єпископа та кардинала Римо-Католицької церкви, а у 1948 році став примасом Другої Речі Посполитої. Члени Спілки позиціонували комунізм як режим, що не має змоги надати польському суспільству добробут [16, с. 205].

Вище згадана організація по території міжвоєнної Польщі поширювала свої філії та підрозділи. Частина з них були розташовані у Східній Галичині, тобто у Станіславівському, Львівському та Тернопільському воєводствах. Як нам відомо населення Західної України у більшій своїй частині були греко-католиками. Це у свою чергу ускладнювало ситуацію для поляк у плані насадження польського католицизму для українців. Тому на східних кресах часто виникали релігійні конфлікти та міжусобиці. Логічним було те, що

Спілка польської католицької інтелігенції насаджувала виключно польську культуру, скеровувала освіту на патріотичний та релігійний напрямок. У загальному плані дана організація відіграла якісно позитивну роль для польського суспільства. Вона пропагувала норми, що були зосереджені на релігійних принципах, поширювала національно патріотичну свідомість та підтримувала поляків. Проте це було виключно позитивне явище для польського народу, те, що стосується національних меншин, таких як українців, євреїв чи інших, було явно негативним. Адже будь-яка діяльність, що велась для політики «зміцнення польськості» сприяла применшенню цінностей інших народів.

Таким чином, на території Другої Речі Посполитої існувало чимало польських товариств, що поширювали свою діяльність у релігійній, культурній, краєзнавчій, освітній сферах. Відповідно, вони пропагували політику «зміцнення польськості». Організації прагнули поширити польський вплив у різних галузях життя, задля зменшення проявів розвитку інших національних меншин.

РОЗДІЛ 4

ПОЛЬСЬКІ ЖІНОЧІ ТОВАРИСТВА ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Друга Річ Посполита – новопостала держава із класичними, консервативними поглядами на світ. У цей непростий час розпочинають активніше позиціонувати себе як вільного громадянина держави жінка. Ще наприкінці ХІХ століття жіноцтво активізовує боротьбу за ті ж права і свободи, що є у чоловіків. Спершу це починалось з меншого, права на вищу освіту, але далі почало розширюватись і до політичних вимог. Така тенденція була популярна не лише у всьому Західному світі, а й у Другій Речі Посполитій також.

Як і кожна держава, нововідновлена Польща не була винятковою та також мала велику кількість товариств, організованих жінками. Цей рух мав свої особливості у даній державі. Тут жінки спершу боролись за право освіти, а не політичні права. Вони мали на меті змогу отримувати таку ж високооплачувану, престижну, популярну «чоловічу» роботу, яку не завжди могли отримати через свій гендер. Полячки не могли одразу розпочати активну боротьбу за ті ж права й свободи, що мали чоловіки, тому розпочали свою діяльність з освіти. Це була в основному робота заможних дворянок. Вони розпочинали поширювати з-поміж інших жінок, що не мали освіти, різноманітну навчальну діяльність. Серед таких організацій ми можемо назвати: Об'єднане товариство поміщиць, Жіноче товариство ощадності, Об'єднання вчительок та ряд інших товариств. Їхні керуючі завдання полягали у веденні лекцій, проведення навчальних курсів, організація благодійних вечорів, навіть будівництво шкіл. Окрім цього такі товариства навчали віруючих жінок у галузі навчання та виховання. У цей час жіноцтво

не мало ще на меті здобуття політичних прав, воно прагнуло отримали більше можливостей для особистісного розвитку [34, с. 204].

Однією з відомих перших організація було «Об'єднане товариство поміщиць» («Stowarzyszenie zjednoczonych ziemianek»). Товариство заснувала у 1895 році М. Кленевська. Перед собою вона ставила завдання організації освітніх лекцій для «молодших сестер». Таким терміном вони називали жінок, які були селянами, а не містянами. Членкині організації збирались у мандрівну подорож селами та вели там лекції, які стосувались жіночого здоров'я, правильної доглядової гігієни шкіри, організація господарства – розведення певних видів рослин і тварин, реалізовували заняття з пошиття та виготовлення одягу, включно з його правильним пранням та доглядом. У 1906 році за ініціативи М. Кленевської була куплена ділянка у Мірославіцах. На цій території збудували школу для селянок. Там проводили заняття, які ми розглядали вище, а також додаткові лекції з теми бухгалтерії, та ще загально вивчались історія, біологія та географія. Цим самим Об'єднане товариство поміщиць започаткували позитивні зміни у становищі жінок, сприяли їхній освіті, працювали над їхнім світоглядом та зберігали жіноче здоров'я у складному передвоєнному часі [32 с. 145].

Товариства, які проводили подібну діяльність працювали також і на землях Австро-Угорщини. На той момент заснували у 1886 р. «Жіноче товариство ощадності» («Towarzystwo Oszczędności kobiet»), 1897 р. – «Об'єднання вчительок» («Solidacje Nauczycielek»), 1904 р. – «Солідарність польських жінок» («Solidacje pań Polskich»). Дані організації існували виключно за підтримкою заможних жінок. Вони мали ту ж мету, що й згадане раніше Об'єднане товариство поміщиць – освіта для жінок. Вони зазвичай реалізовували свою ціль організовуючи благодійні заходи [32, с. 145].

Між ХІХ та ХХ століттями на землях скоро відновленої Другої Речі Посполитої зароджується новий для полячок суффражистський рух. З цього

моменту серед бесід варшавських полячок було популярним обговорювати не тільки світські питання, а й політичні проблеми, питання становлення жінки у суспільстві. Розпочинається організація створення особистих читалень. Там знаходилась література про жіночі рухи, різноманітна преса та історія. На таких зустрічах потім активно проводились обговорення прочитаного. З того моменту, починаються якісні зміни у боротьбі жінки за свій статус у Польщі [31, с. 132].

«Польська матір» («Macierz Polska») – новоутворена організація, яка пропагувала поширення освіти з 1905 року. На початку своєї роботи товариство працювало легально. Проте, пізніше її визнали як заборонену організацію. Причиною цьому була її діяльність, яка сприяла пробудженню національної свідомості у поляк, сприяла поширенню патріотичних відчуттів. В основному членкинями товариства були вчительки. Вони навчали у початкових школах, створювали різного роду освітні курси та гуртки. Їхня основна ціль – об'єднання жіноцтва задля захисту власних професійних потреб. Ще одне товариство, яке виникло після «Польська матір» – «Союз літераторок і вчительок» у місті Варшаві. Ця організація складалась виключно з жінок, що працювали у вчительській та видавничій галузі. Вони так само прагнули захисту жіноцтва та їх становленню у суспільстві на рівні чоловіків [32, с. 145].

З 1918 року започаткувався новий етап руху польських жінок. Цьому сприяло відновлення польської держави – Другої Речі Посполитої. Звісно вони зберегли свої початкові прагнення – здобуття освіти, професії, ті ж культурні права, що й у чоловіків. Також вони піклувались про соціально-економічні питання, відновлення патріотичного виховання, польського духу, прагнули поширювати католицизм та сприяти побудові потужної польської нації. Цей період утворення нових жіночих організацій був доволі складним. Новоутворена Друга Річ Посполита була ще слабкою державою, яка не встигла відновитись після 200-та років. Провідні держави того часу хотіли

втримати свій вплив на цих територіях, тому розвиватись Польщі було складно.

Установчий Сейм – це орган, який був визнаний Юзефом Пілсудським як той, що має чільні положення найвищої представницької ради. Це було підтверджено декретом від 22 листопада 1918 року. За тиждень часу був випущений новий декрет, де була ухвалена виборча ординація до того ж польського Установчого Сейму. Усі громадяни Другої Речі Посполитої, яким виповнився повний 21 рік, отримали право голосувати. Це право могло бути активне та пасивне. Дана ординація забезпечувала дотримання принципів загального права. У документі також виділялись і ті особи, що не мали права голосу. Це могли бути особи, які у зв'язку з певними своїми діями були позбавлені польського громадянства за рішенням головного суду. Військовослужбовці Польщі не мали активного виборчого права. Це означало, що вони не можуть вказувати свого кандидатуру на виборах в округах тих, де у них були службові повноваження. Цей документ саме той, де було зрівняно права чоловіків та жінок. Історія Польщі раніше не мала таких документів [14, с. 217].

Рівність виборчого права офіційно була підтверджена у головному документі держави – Конституції, яка була видана 17 березня 1921 року. Жінок запевняли у праві голосу, а ще вони навіть могли подаватись на вибори до Сейму й Сенату як представниці певного округу (див. Додаток В). Це все було прописано у розділі II, статті 12: «Право обирати має кожен польський громадянин незалежно від статі, якому до дня призначення виборів виповнився 21 рік, який користується всіма громадянськими правами і який оселився у виборчому окрузі, щонайменше, за день до оголошення про вибори в «Щоденнику законів». Право голосування може здійснюватися лише особисто. Військові, що перебувають на дійсній службі, не мають права голосування.» [3, с. 635]. Тож з цього джерела прослідковується однакова рівність усіх прав чоловіків та жінок [51, с. 51].

Це доволі значна історична подія в історії польського жіноцтва. Це сприяло більшому створенню товариств та організацій під егідою жінки. Право голосу – мотивуючий крок для поширення руху. Товариства організовані жінками почали активно поширюватись на усій території Польщі, зокрема й на Східній Галичині, куди входило Львівське, Станіславівське та Тернопільське воєводства. У Другій Речі Посполитій відбулись безповоротні зміни, які стимулювали поштовх до зародження багатьох організацій, що засновували жінки та прагнули досягнути політичного добробуту для своєї країни. Рух за права жіноцтва у ті роки активізувався не лише у Польщі, а й більшості країн світу. Це все було пов'язане зі ставлення суспільства зі сторони чоловіків до особистості жінки. Були встановлені певні стереотипи. Наприклад, жінка має бути матір'ю та дружиною, тому не може займатись політичними справами. Одним з відкритих противників рівності між чоловіками та жінками у громадському та політичному житті був Роман Дмовський. Цей політик та публіцист не підтримував прагнення жіноцтва до отримання вищої освіти, високооплачуваної роботи. Він вважав, що розуміння світу жінкою «повністю відрізняється від менталітету людини». Ще одним його обурливим було звернення до І. Лютостанської, яка сторила Національну Організацію Жіноцтва. Роман Дмовський говорив їй: «Як ми почнемо їх інтегрувати в політику, то це будуть причуди, відьми, які ніколи не одружуватимуться». Можемо також порівняти бачення Юзефа Пілсудського. Він був більш «лояльним», тому вважав, що жінки повинні були б мати такі ж права, як і чоловіки, але також головнокомандувач Польщі вважав, що не відомо чи жінка матиме здатність розумно використовувати отримані права [44, с. 74].

З тим як змінювалась ситуація у Другій Речі Посполитій змінювався і жіночий рух. З цього часу товариства та організації ставлять перед собою нову мету, інші засоби та методи. Одним з популярних видів робіт серед жіночих угруповань була благодійність. Тут вони задіювали релігійну складову, адже це явище жінки пов'язували ідеологічно з церквою та

католицизмом. Звісно ж залишились й «старі» заняття: поширення освіти та навчання, надання допомоги сиротам та сім'ям, у яких недостатньо коштів, релігійна та духовна освіта. також додалось й нове – адаптація отриманих знань на практиці поруч із обраною професією [31, с. 132].

Доволі значну опіку державницьким позиціям Польщі надавали жіночі товариства. Вони також опікувались політикою «зміцнення польськості». Серед них ми можемо пригадати найбільш відомі товариства: «Національна організація жінок» («Narodowa Organizacja Kobiet» (NOK)), «Об'єднання польських християнських товариств», «Громадське об'єднання жінок, які працюють» («Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet» (ZPOK)), «Організація залучення жінок до оборони краю» («Przysposobienia Kobiet do Obrony Kraju») та ряд інших товариств [27, с. 89].

Розглянемо діяльність «Національної організації жінок». Дане товариство існувало та функціонувало на землях Східної Галичини, тут були розгорнуті їхні філії. Організація оформила свій офіційний статус прийнявши статут 7 травня 1919 року. Його підписало та прийняло Міністерство внутрішніх справ Другої Речі Посполитої. Членкині «Національної Організації Жінок» мали на меті пробудити сильну польську націю завдяки впливу католицької церкви та її ідеологічним цінностям. Вони прагнули поширити та відновити релігійність з-поміж польського населення, відродити культуру та звичаї. Звісно ж жінки, що входили в це товариство займались і просвітницькою діяльністю. Окрім, вони впроваджували меценатство. Так, до прикладу, 22 березня 1919 року була організована благодійний захід «Хліб – голодним дітям». Він проходив у місті Рівному. На ньому жінкам вдалось виручити 742 злотих і 28 грошів. Ці кошти планували використати на підтримку потребуючих [27, с. 89].

Ще однією відомою організацією було «Громадське об'єднання жінок, які працюють». Вони розпочали свої активності з 25 травня 1928 року, коли зафіксували свій статут у Варшаві. У головному документі товариства вони вказали мету про відновлення поляків як панівної, чільної нації у державі.

Жінки, що входили до Об'єднання поширювали погляди проте, що тільки поляки мають право приймати рішення та змінювати політичну ситуацію у Другій Речі Посполитій. Також членкині товариства мали на меті отримання права для політичних дій для польських жінок. Вони хотіли, щоб ті могли працювати над благом своєї держави у питаннях внутрішньої та зовнішньої політики. Окрім того, Об'єднання створювало читальні, відкривало клуби, організовували гуртки. Вони займались сприянням та фінансуванням будівництва дитячих садків та будинків, де опікувались дітьми. Цікавою є робота гад друкуванням листівок за тематикою різного роду жіночих справ. Об'єднання також займались благодійністю. Вони прагнули надати допомогу сім'ям, у яких було недостатньо на це коштів. Жінки іноді навіть фінансували будівництво дитячих будинків для дітей-сиріт. В ідеології товариства панувала ідея «зміцнення польськості» так само як і в «Національній Організації Жінок». Вони сприяли поширенню польських патріотичних переконань серед жіноцтва. Таким чином, мала б швидше встановитись провідна роль Другої Речі Посполитої у суспільному баченні серед інших європейських країн [34, с. 205].

Окрім звичних поширених організації скерованих у сферу освіти існували також напіввійськові жіночі товариства. Так наприклад, у 1923 році виникла «Організація залучення жінок до оборони краю». Тільки через п'ять років після заснування вони затвердили свій статут 20 травня 1928 року. Ця подія відбулась у Варшаві. Членкині даного товариства у статуті прописали кілька завдань, серед яких ми виокремлюємо наступні:

1. організація для жінок полячок занять з фізичними вправами та додатково з військового виховання;
2. освіта жінок у сфері інструкторства, задля забезпечення кадрів для служби у війську на час ймовірної війни ;
3. збір угруповання з жінок інструкторів військової праці, які зможуть діяти для цілей своєї країни, на захист під час можливої війни.

Пропаганда товариства була основною ціллю, щоб отримати бажане – пропаганда польської нації, підтримка політики «зміцнення польськості». «Організація залучення жінок до оборони краю» поширювали свої філії на усій Другій Речі Посполитій, включно з Волинню та Східною Галичиною. Велика кількість прихильників, що підтримували цю мережу, дозволяла товариству активізувати працю у мілітарному стилі освіти для польської жінки. Товариство мало чітку структуру роботи для кожного осередка зокрема. Вони ділили види обов'язків, які кожна філія була зобов'язана виконувати. Таку розгалужену систему поділу завдань забезпечувала програма «Організації залучення жінок до оборони краю». Цей документ був затверджений Міністерством Військових Справ Польщі [34, с. 205]. Тож ми бачимо закономірність у насадженні польського панівного стану серед жінок, що робилось спершу у сфері освіти, а вже пізніше й у військовій галузі.

Ще один з підвидів жіночих товариств – релігійні товариства. Так, до прикладу, у 1913 році було створено «Об'єднання польських жіночих християнських товариств». Дане товариство поширювало свій вплив на землі Станіславівського та Тернопільського воєводств. Провідну роль у своїй організації вони віддавали католицизму. За допомогою своєї праці «Об'єднання польських жіночих християнських товариств» прагнуло насадити польську культуру у Західній Україні. Освіту вони також прагнули ополячити та деукраїнізувати. Дане товариство, як і ті, що ми попередньо згадували, займались добротністю, організовували різноманітні заходи, проводили допомогу для бідних жінок з дітьми, а також сиротам та просто хворим дітям [34, с. 205].

Окрім позитивних явищ, які ми можемо спостерігати у жіночих організаціях, що створювали польки, такі як благодійність, розвиток культури, поширення освіти, були й також негативні. Зокрема, усе, що проводили товариства, було скероване виключно на польське населення, а з українською частиною відбувалось жорстке ополячення.

Одним з прикладів не політичного товариства, яке працювало на політику «зміцнення польськості» була «Національна Організація Жінок». Чільним їхнім завданням була діяльність спрямована на ополячення «східних кресів». Така ідеологія товариства була поштовхом до рішучих дій. Членкині організації написали вимоги до влади Другої Речі Посполитої щодо внесення змін у мовний закон або його ліквідацію. Таке «прохання» вони склали та надіслали у квітні 1925 року. Вони вважали, що цей мовний закон погано впливає на польську державу, не дає розвиватись її культурі та освіті, знецінює польські інтереси. Ще однією умовою, яку членкині даної організації висували було зменшення самоуправління Східної Галичини та накладати вето на кооперацію у Станиславівському, Львівському та Тернопільському воєводствах. Вони вбачали у цьому загрозу для Другої Речі Посполитої. Адже будь-яка допомога для національних меншин автоматично поширює прояви антипольських рухів [41, с. 111].

Відповідно до документів товариства «Національна Організація Жінок», у них працювала своя філія у Східній Галичині, а точніше у місті Львові. Дана організація мала пряму антиукраїнську позицію, що не приховувала. Це ми можемо також прочитати у пресі міжвоєнної Галичини. Газета «Рада», що була друкованим органом політичної партії, що проводила діяльність на землях західної України – Українська Трудова Партія, описувала антиукраїнські методи «Національної Організації Жінок» [26, с. 398].

Вище згадана Організація налічувала більше 50 тисяч жінок, що були її прихильниками та входили у членство. У цілій Другій речі Посполитій існувало десь 200 філій даного товариства. «Національна Організація Жінок» видавала свої документи звітності. У одному з них, у вступі вони вказали тему своєї організації «боротьба з противником держави як всередині так і ззовні». Вони мали на меті збудувати сильне, свідоме громадянське суспільство, що буде пропагувати польську ідеологію для не польського населення у своїй країні. Логічно, що головним ворогом для них був

український народ, його менталітет, свідомість, характер, освіта та організації. Тому вони хотіли створити бездоганну полячку, що буде навчати і дітей, і дорослих усього пропольського. «Національна Організація Жінок» були й також проти утраквістичних, тобто двомовних освітніх закладів для дітей, а ще проти можливого створення українського університету у Другій Речі Посполитій [26, с. 398].

Ще одним показником нерівності між польськими жінками та чоловіками було здобуття вищої освіти. Згідно конкретних статистичних даних можна прослідкувати закономірність значної меншості жіночої статі серед студентства Другої Речі Посполитої. Відповідно до цифр, які були зібрані шляхом статистичного дослідження отримуємо такі дані: «на 1939 рік освіту у вищих навчальних закладах здобули 271 952 українців, з них 184 695 — чоловіки і тільки 87 257 — жінки». Особи, що здобули вищу й незакінчену вищу освіту становило 3 625 130, з них 2 011 733 — чоловіки і 1 613 397 — жінки [21, с. 29].

Польські товариства, що були організовані жінками мали широкий вплив на населення. Вони працювали на зміцнення та поширення польської ідеології, побудови самосвідомості у польок як громадянок своєї держави, проводили добротні акції та підтримували сиріт і малозабезпечені сім'ї. Така активність безумовно була корисною для Другої Речі Посполитої, проте вона применшувала діяльність українських товариств та старалась урізати права усіх національних меншин.

РОЗДІЛ 5

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ОТРИМАНОГО МАТЕРІАЛУ ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ У ШКІЛЬНОМУ КУРСІ ІСТОРІЇ

Шкільна освіта вкрай важлива у житті кожної людини. У теперішньому світі вкрай цінним для учня є усвідомлення себе як громадянина України. Складна політична, економічна та суспільна ситуація, яка зараз оточує нас, війна в країні – усе це є наслідком панування іноземних держав роками над нашою Батьківщиною та слабке відчуття патріотизму та громадянської свідомості в українців. Звісно ж такий стан не зміниться одразу, проте будуючи нове молоде суспільство, яке знає свою історію, розуміє хто він є та відстоює свою патріотичні позиції допоможе прискорити цей процес. Учитель історії – це універсальна особистість, яка працюючи в школі виховує сильне покоління українського народу.

Зазвичай учителі надають перевагу викладу історичного матеріалу за основу беручи політичну історію. Автори праці звертають увагу на доцільності вивчення також локальної історії країни, її адміністративних одиниць, регіонів, міст та сіл. Зокрема варто приділяти більше часу причинно-наслідковим зв'язкам на уроках, ніж вивчення виключно дат та подій.

Такий підхід до вивчення нового для учнів допоможе їм зрозуміти суть історії. Школярі зможуть уявити справжні, реальні умови життя українців у той чи інший період. Для дітей стане більш логічним причини різноманітних подій.

Авторами даної магістерської роботи вважається доцільним використовувати напрацьовані матеріали дослідження з теми польських громадських організацій у шкільному курсі. Це можна втілити у реальність

на гуртках, факультативах, під час написання робіт до МАНу та безпосередньо на уроках історії. Найбільш вдало вивчення цієї проблематики буде використано у старшій школі, а саме 10-му класі.

Ми розглядаємо вивчення даної проблематики для учнів 10-го класу у позакласній роботі. Це зумовлено кількома причинами, зокрема період 1918 – 1939 рр. вивчається у 10-му класі згідно календарно-тематичного планування. Також обрана тема є доволі вузька, тому її можна вивчати окремо на заняттях історичного гуртка. Дана робота буде спрямована більше у краєзнавчому руслі.

Успіх гурткової роботи полягає в тому, що гурток об'єднує учнів зі спільними інтересами, бажаннями та цілями. Школярі зацікавлені у вивченні схожим тем, мають внутрішню особистісну мотивацію та активно працюють над вивченням нового. Сам гурток зазвичай спрямований на спеціальний окремий вид діяльності з учнями.

Окрім гурткової роботи чи факультативів з історії, ми розглядаємо також впровадження вивчення даної тематики про польські громадські організації у міжвоєнний період на Східній Галичині і на самих уроках історії. Актуальність такої роботи полягає в краєзнавчому аспекті вивчення історії рідного краю.

Учитель під час своєї діяльності повинен пам'ятати про розвиток компетентностей в учнів. Закон України «Про освіту» визначає 12 загальних компетентностей:

1. «вільне володіння державною мовою;
2. здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами;
3. математична компетентність;
4. компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій;
5. інноваційність;

6. екологічна компетентність;
7. інформаційно-комунікаційна компетентність;
8. навчання впродовж життя;
9. громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав людини, добробуту та здорового способу життя, з усвідомленням рівних прав і можливостей;
10. культурна компетентність;
11. підприємливість та фінансова грамотність;
12. інші компетентності, передбачені стандартом освіти» [10].

Їх потрібно дотримуватись на кожному уроці. Також окрім загальних, є ще предметні компетентності, зокрема історичні. До них ми відносимо: хронологічна, просторова, інформаційно-мовленнєва, логічна, аксіологічна компетентності [29, с. 211].

Головним документом, яким мають користуватись педагоги є Закон України «Про освіту», який був прийнятий 5 вересня 2017 року. У статті 15 пункті 1 вказується, що «виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу у закладах освіти і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини і громадянина, принципах» [10].

Тобто вчитель на кожному уроці повинен займатись виховним процесом та впливати на свідомість учнів так, щоб будувати міцне українське суспільство, патріотично налаштоване та таке, що матиме чітку громадянську позицію. Найважливіше те, що цей процес має відбуватись непомітно для самих школярів. Тільки у тому випадку це принесе успішний, продуктивний результат.

Стосовно історичної предметної компетентності варто відзначити, що це здатність учні самостійно оцінювати та розуміти історію минулого України та світу, можливість за допомогою цих знань адаптуватись та соціалізуватись у громадянському суспільстві.

Авторами визначено доречність використання теми про діяльність польських організацій у 10-му класі під час вивчення розділу «Західноукраїнські землі в міжвоєнний період» (див. Додаток Г). Найбільш вдало вивчення цієї проблематики буде саме на практичному занятті, так як дана тема не входить до переліку обов'язкових тем. Відповідно до 54 статті Закону України «Про Освіту» усі педагогічні працівники, які мають відношення до освітнього процесу мають «академічну свободу, включаючи свободу викладання, свободу від втручання в педагогічну, науково-педагогічну та наукову діяльність, вільний вибір форм, методів і засобів навчання, що відповідають освітній програмі» [10].

Під час такого заняття рекомендовано використовувати активні методи навчання. Такі методи навчання можуть бути двох видів: імітаційні та неімітаційні методи.

Якщо враховувати тематику магістерської роботи стосовно польських громадських організацій, то ми рекомендуємо використати певні імітаційні методи. Серед них, одним з найцікавіших для учнів є рольові ігри. Усіх учнів ми об'єднуємо у групи. Кожна група обирає для себе вид організацій серед запропонованих: військові, освітні, релігійні, краєзнавчі, жіночі товариства, що діяли у міжвоєнний період. Школярі мають завдання здійснити пошук інформації про польські та українські товариства. Тут ми розвиваємо інформаційну компетентність. Учні практикують свої вміння з користуванням додаткової інформації такої як підручники, довідники, Інтернет. Окрім цього, використовуючи отриману інформацію, вони складають таблиці різноманітні схеми, плани для структуризації інформації. І найважливішим є те, що школярі навчаються правильному вибору

інформації, вони стараються серед великої кількості фактажу обрати основне, оцінити знайдену інформацію.

Наступним завданням є розробка представлення своїх організацій. Це якраз буде частина рольової гри. Одним із завданням буде також максимально зобразити вигляд жителів Другої Речі Посполитої у Східній Галичині міжвоєнних років.

Під час підготовки своїх виступів учні розвиватимуть логічну компетентність. Їм потрібно використати отримані теоретичні поняття, щоб пояснити історичну зумовленість створених організацій, обґрунтувати їхню політичну спрямованість, не зважаючи на ніби-то аполітичність. Серед завдань представленим вчителем до підготовки уроку є визначити причини, сутність та наслідки діяльності товариств.

Ще однією компетентністю, яку відпрацюють учні на даному уроці буде аксіологічна компетентність. Вона передбачає здатність школярів давати оцінки та різноманітні версії тих чи інших подій, явищ, випадків та фактів [29, с. 213]. Ця компетентність розвиватиметься під час порівняльної характеристики польських та українських організацій у одній та тій самій галузі. До прикладу, в учнів, що досліджуватимуть жіночі товариства та їхню діяльність одним із прикінцевих завдань буде окрім порівняльної характеристики, дати оцінку та пояснити причини успіху і поразок польських товариств та українських. Школярам потрібно буде також виявити протиріччя серед позицій організацій та визначити важливість їхньої ролі в історичному процесі. Чи мало не найвищим рівнем осягнення аксіологічної компетентності буде визначення зв'язку опрацьованого матеріалу з теперішнім сучасним життям, складанням порівняльної характеристики між минулим та сьогоденням.

Що ж стосується неімітаційних методів, то їх ми можемо використати для учнів, що не змогли певним чином підготуватись до заняття. Для вище

згаданої форми школярам потрібен певний час, мінімум тиждень на підготовку до такого роду уроку. Частина учнів могла бути відсутня на уроці за рядом певних обставин та не підготуватись до такого заняття. Тоді їм можна дати завдання для виконання, наприклад, складання кросворду з питаннями, які стосуватимуться тематики діяльності організацій.

Також до практичного заняття з обраної тематики можна додати метод дискусії. Дискусія – це свого роду обговорення, яке іноді може дійти до суперечки. Тут важлива правильна постановка проблеми від учителя та пошук шляхів її вирішення учнями. Дискусія потребує не просто висловлювань можливих чи нереальних думок. Тут необхідно підтвердити свої тези історичними даними, документами, джерелами, аргументувати те чи інше рішення, чітко та логічно структурувати свою відповідь та закінчити усе вмотивованим висновком. Під час такого уроку школярі краще зрозуміють політику громадських організацій, сутність діяльності товариств, зможуть чіткіше проаналізувати українські об'єднання та проведуть порівняльну характеристику польського та українського громадського руху.

Додатково учитель в кінці уроку може провести бліц опитування серед учнів. Це ще один з варіантів неімітаційного методу. Таке опитування сприяє кращому запам'ятовуванню інформації та активізації їхньої уваги. Даний варіант методу є своєрідною мотивацією для школярів. Учні, що краще знають предмет хочуть це показати, інші ж не хочуть «відставати» від них у цьому плані. Таким чином, у нас будується здорова конкуренція як засіб мотивації у класі. Окрім кожен учень повинен знати, що вчитель може запитати його на будь-якому уроці і йому завжди потрібно бути готовим до заняття. Тоді школярі не будуть здивовані, а звикнуть до регулярних опитувань та розумітимуть, що його можуть спитати будь-коли. Проте метод бліц-опитування не варто використовувати надто часто. Через надто високу використаність метод стає нецікавим та неактуальним для школярів.

У 2018 році 3 жовтня в Україні була видана «Концепція розвитку громадянської освіти в Україні». Цей документ надає програму для вчителів, що допоможе її реалізувати. Саме з 2018 року громадянська освіта активно починає впроваджуватись у заклади загальної середньої освіти. Згідно з Концепцією виділяють два основні напрями стратегії розвитку громадянської освіти. Серед них: «посилення здатності брати участь у суспільному житті та використовувати можливості для впливу на процес прийняття рішень на всеукраїнському та місцевому рівні (реалізація права на участь)» [11].

За допомогою використання тематики діяльності польських громадських організацій здавалося б не дуже можливо дотримуватись громадянської компетентності. Проте, якщо ми проводимо практичне заняття з порівняльною складовою польських та українських товариств – це цілком реально.

Під час вивчення особливостей суспільного життя українського народу у міжвоєнні роки та аналізу роботи їхніх товариств, протиставлення їм польських організацій, пошук позитивних явищ у ворожих на той час народів – усе це сприяє більш чіткому розумінню впливу не політичних, а громадських товариств. Учні на їхньому прикладі розуміють, як пересічні громадяни будували свої міцні держави, наприклад поляки. Простежують активність українських організацій, які навіть не мали своєї державності, проте з звичайних громадських товариств змогли піднімати важливі політичні питання у Другій Речі Посполитій, а пізніше й на міжнародній арені світу. Усі ці отримані знання є дуже цінними для школярів. Такий приклад показує їм на скільки реальним є вплив на державу, її суспільне життя та становище у міжнародному світі у громадян країни. Це є одним з ключових проявів громадянської компетентності, яку ми намагаємось розвивати у учнів.

Окрім того у Концепції написано, що вчителям потрібно впливати на «формування активної життєвої позиції, здатності до громадських ініціатив і

волонтерства» [11]. Велика частина товариств та організацій польського народу мала значний вплив на населення країни. Вони проводили політику «зміцнення польськості» не будучи політичними організаціями. Успіх таким об'єднанням частково принесли їхня меценатська діяльність. Суспільство прислухалось до товариств, адже вони часто проводили благодійні акції, займались освітньою діяльністю та різноманітними громадськими ініціативами. Це все є прикладом для сучасних школярів як саме вони можуть досягнути успіху за допомогою громадянської компетентності у сучасному світі та побудувати міцну проукраїнську державу з громадським та патріотичним духом.

На жаль, у сучасній українській освіті громадянська освіта пов'язується в більшості із певним знанневим компонентом. Рідко у ній використовують ціннісну складову. Тобто зазвичай громадянську компетентність розвивають під час вивчення шкільного предмету громадянської освіти та не намагаються її включити до кожного заняття з іншого предмету. Для вчителів важливим завданням згідно Концепції є створення в учнів відчуття «суб'єкта держави», який матиме особистісні права та свободи громадянина України та своїми вчинками і рішеннями відповідатиме за розвиток своєї Батьківщини. Учитель має намагатись позбутись в учнів відчуття «отримувача послуг держави», а допомогти школярам зрозуміти, що вони самі і є творцями держави та як банально це не звучало б, але й справді усе, що відбувається у країні починається з кожного зокрема. Учителям важливо доносити до учнів, що саме окрема особистість має величезний вплив на суспільне життя [11].

Таким чином, вивчення проблематики діяльності польських громадських організацій є актуальним у шкільних закладах освіти. Дана тема дозволить вчителями розвивати в учнів загальні та предметні компетентності, що визначені законом України «Про освіту». Такий диференційований підхід до навчання сприятиме побудові громадянського суспільства із чіткою

політичною спрямованістю, школярі ставатимуть активними творцями власної держави за допомогою прикладу діяльності як польських, так і українських товариств. Учні навчаться об'єктивно оцінювати отримані знання та практикуватимуть логічну та аксіологічну компетентності задля виокремлення позитивних та негативних явищ в історії. Окрім того вивчаючи тематику не передбачену навчальним планом, проте завдяки академічній свободі доданої до програми, школярі розширять свій кругозір та здобудть глибші знання з суспільної історії рідного краю.

ВИСНОВКИ

Дослідження історії Східної Галичини у міжвоєнний період є одним з найбільш цікавих для вивчення історії свого рідного краю. У той час на українське суспільне життя значний тиск створювався за допомогою держав, що провели загарбницьку політику стосовно України. Для земель Східної Галичини з 1918 року це була нововідроджена польська держава Друга Річ Посполита.

Вивчення та аналіз розвитку польських громадських організацій, дослідження їхньої діяльності дозволяє зобразити чіткішу картину життя українців Східної Галичини міжвоєнного періоду. Простежується активна політика «зміцнення польськості» у не політичних товариствах, а також у краєзнавчих, освітніх, військових, релігійних та інших угруповань.

Дослідниками даної проблематики були опрацьовані історіографічні праці та джерельна база з визначеної теми польських громадських організацій міжвоєнного часу.

Діяльність суспільно-політичних та військових організацій у міжвоєнній Польщі відіграла велике значення для її жителів. На землях Східної Галичини розпочали свою роботу перші політичні селянські товариства, наприклад – Польське Демократичне Товариство. Збільшували свою кількість у цих землях й військові об'єднання, зокрема Польська військова організація, яка поширювала свої філії по усій Другій речі Посполитій. Вони активно працювали над підтримкою польської влади, яка їх фінансувала, пропагували ідею панівної польської нації та применшували цінність інших національних меншин, в тому числі й українців.

Автори магістерської роботи об'єктивно вивчили роботу краєзнавчих товариств. Серед них виділяємо Товариство приятелів Гуцульщини та Малопольське мисливське товариство. Дані організації були створені з

метою збереження польських цінностей та піднесення польської культури. Логічною була й їхня антиукраїнська позиція, яка зображувалась у статутах – головних документах організацій. До прикладу, Товариство приятелів Гуцульщини в основі своєї діяльності прокладали проєкт створення окремої гуцульської етнонаціональності, яка протистоятиме українському народу та поширюватиме ідеї не цілісності, а навпаки окремішності. Окрім того вони все ж прагнули встановити польський народ як панівний серед інших національностей Східної Галичини.

Проте окрім негативної діяльності таких краєзнавчих товариств ми не можемо не відмітити позитивних явищ, які вони зробили. Серед них, наприклад, видача публікацій, книг, статей краєзнавчого характеру присвяченому території Львівського, Станиславівського та Тернопільського воєводств. Збирання фольклору та української культури для написання цих праць є дуже цінною для українського народу. Ще одним позитивним явищем є діяльність мисливських товариств. Вони працювали над збереженням та примноженням флори й фауни екосистем Східної Галичини, збільшували представників вимираючих видів та захищали їх від браконьєрів, чи від неосвічених жителів, що знищували певних тварин як шкідників.

Контролювались Другої Річчю Посполитою й освітні та релігійні галузі. Це звісно було цілком зрозумілим, адже саме через шкільні заклади та церкви найлегше будувати міцне національно свідоме населення відновленої держави. У освітніх закладах школярам та студентам активно пропагувалась політика «зміцнення польськості» та ідея їхньої нації як панівної у польській країні. Товариство народної школи було одним з тих, що підтримували антиукраїнську політику. Вони проводили різноманітні агітації як серед дорослих, так і серед дітей. Їхній успіх залежав від того, що вони утримували значну кількість шкіл в плані фінансування та проводили різноманітні освітню курси для дорослих, тому населення їм довіряло та легко піддавалось їхньому впливу. Логічно, що для поляків такі товариства були

виключно позитивним явищем. Проте для українського народу вони несли значну небезпеку. Такі організації посилювали неприязнь між двома національностями та зменшували активність української культури у Східній Галичині.

Що ж до релігійних товариств, то вони гарантували свою не політичність, але на практиці активно підтримували польський уряд та його політику і поширювали це серед християн. Такі організації були підтримувані та профінансовані за рахунок світських політичних діячів, що вели ту ж саму пропольську політику. Основною ціллю таких товариств було пропагування римо-католицизму. Це мало б забезпечити міцність польського народу, що втратило свою єдність через брак релігійності та відсутність державності біля близько 200-та років. Звісно ж і ця діяльність організацій була антиукраїнською та не сприяла підтримці не польських народів.

Робота польських жіночих товариств мала значний вплив на поширення політики «зміцнення польськості» у Другій Речі Посполитій. Так організації захищали інтереси своєї держави, дбали про її добробут та займались благодійними акціями для польського населення. Вони прагнули отримати рівність із чоловіками у своїй країні та мати вплив на політичні питання також. Членкині таких товариств вели освітню діяльність, яку спрямовували на поширення польського патріотизму та встановлення титульної польської нації. Вони отримували підтримку від держави, владна верхівка проводила їхнє фінансування. Позитивним для українського населення від таких організацій була мотивація до створення своїх українських жіночих товариств, які сприяли розвитку культури, освіти та навіть політичного питання не лише у польській державі, а також на міжнародній політичній арені.

Обрану проблематику польських громадських організацій міжвоєнного періоду доцільно вивчати на уроках історії у школі. Окрема дана тема уроку не передбачена згідно з навчальним планом, проте завдяки академічній свободі, яку згідно з Законом України «Про освіту» 2017 року мають усі

працівники, що мають відношення до освітнього процесу ми можемо її запровадити як окреме практичне заняття.

Найбільш влучним буде використання тематика дослідження у 10-му класі. Адже хронологічно учні у цьому шкільному класі вивчають міжвоєнні роки.

Авторами запропоновано вивчення діяльності товариств у порівняльній характеристиці українського та польського народу. Це дозволить розвинути в учнів загальні та предметні компетентності максимально якісно. Також виділено найбільш вдалі, на думку дослідників, методи та засоби досягнення цих цілей. Унікальність такого уроку полягає у його краєзнавчій спрямованості. Вивчення роботи неполітичних організацій польської держави відбуватиметься через призму Східної Галичини, тут ми можемо зробити акцент навіть окремо на Станиславівському воєводстві. Такий підхід є цінним для учнів, адже тут вивчатиметься суспільна історія рідного краю.

Таким чином, тема, що була обрана авторами є доволі актуальною для дослідження істориками. Вони може бути використана як у наукових працях, так і в навчально-виховних цілях для освітніх закладів. За допомогою досліджень з питань діяльності громадських організацій педагогічні працівники пропрацюють з учнями загальні та предметні компетентності, допоможуть школярам збудувати власну особистісну патріотичну, громадянську позицію, яка сприятиме побудові націй, що працюватиме задля підтримки своєї держави у внутрішніх та зовнішніх питаннях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Опубліковані документи та матеріали

1. Газета «Діло». 1933. №108. URL: <https://libraria.ua/numbers/192/20158/> (дата звернення: 01.05.2022)
2. Франко І. Твори в 50-ти томах. Т. 46. Кн. 2. Історичні праці (1891-1897). Київ: Наукова думка, 1986. 438 с.
3. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. *Dzennik Ustaw. Poz 267. № 44. S. 633–658.* URL: <http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19210440267/O/D19210267.pdf> (дата звернення: 22.04.2022)
4. Losy Stanisławowa i jego mieszkańców na tle historii. *Stanislawow.net*. URL: http://stanislawow.net/wspomnienia/losy_stanislawowa.htm (дата звернення: 22.04.2022)
5. Sikora W. Towarzystwo Szkoły Ludowej w latach 1891-1928. [Kraków. PAN Biblioteka Kórnicka](#). 1929. 748 s.
6. [Sprawozdanie Zarządu Głównego T. S. L. z działalności Towarzystwa Szkoły Ludowej za rok 1935](#). [Kraków. nakł. Zarządu Głównego T. S. L.](#) 1936. 181 s.
7. Statut Małopolskiego Towarzystwa Łowieckiego Stowarzyszenia Zarejestrowanego. Lwów. 1938. 28 s.
8. [Statut Towarzystwa Przyjaciół Huculszczyzny](#). [Warszawa: Główna Drukarnia Wojskowa, 1934.](#) 398 s. URL: <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/12878/edition/11696/content> (дата звернення: 24.04.2022)
9. Towarzystwo szkoły ludowej jak powstało, co zrobiło do czego dąży (1891-1911). W 20-tą rocznicę powstania towarzystwa. Napisał Dr. Maryan Stępowski. Kraków: Nakładem Towarzystwa Szkoły Ludowej. 1911. 73 s.

Нормативно-правові документи

10. Закон України Про освіту. № 38-39. Київ, 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#n186> (дата звернення 01.11.2022)
11. Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. № 710-р. Київ, 2018. 3 жовтня. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення 01.11.2022)

Статті та монографії

12. Алексієвич Л. Польща в 1918–1926 рр. у вимірі сьогодення. *Україна–Європа–Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2010. Вип. 5. У 2 ч. Ч. 1. С. 1-6.
13. Баран С. По обох узбіччях Карпат. *Діло*. 1934. 23 лип. (чис. 192). С. 1-2.
14. Богачевська М. Білим по білому: Жінки у громадському житті України 1884-1939. К.: Либідь, 1995. 424 с.
15. Васюта І. Соціально-економічні відносини на селі Західної України до возз'єднання (1918 – 1939). Львів, 1978.
16. Гайдай В. Участь клерикальних громадських організацій та католицької церкви в суспільно-політичному житті міжвоєнної Польщі (1918 – 1939). *Вісник аграрної історії*. 2018. Вип. 23-24. С. 203-208.
17. Грабовецький М. Станиславівські оголошення: як у місті президента обирали. *Versii.if.ua*. 31.03.2021. URL: <https://versii.if.ua/novunu/stanislavivski-ogoloshennya-yak-u-misti-prezidenta-obirali/> (дата звернення: 12.08.2022).
18. Гуцульщина – ХХІ сторіччя: проблеми та перспективи збереження гірської природи та етнічної культури в гуцульському регіоні Українських Карпат в умовах глобалізації. *Матеріали науково-практичної конференції, що відбулася у рамках XXV Міжнародного*

- гуцульського фестивалю (м. Яремче, 27 липня 2018 року) Ред. кол. Киселюк О.І. (відп. ред.) та ін. Яремче, 2018. 236 с.
19. Дейвіс Н. Боже ігрище: історія Польщі. Київ: Основи, 2008. 1080 с.
  20. Демишчак Р. Трансформація політичного ладу II Речі Посполитої (1935 р.) та її вплив на характер українсько-польських відносин. *Наукові праці. Серія: Політологія*. 2015. Вип.170. С. 27–31.
  21. Дядюк М. Українські жінки в горнілі модернізації. Х.: КСД, 2017. 304 с.
  22. Жерноклеєв О. «Товариство приятелів Гуцульщини» в контексті етнополітики Польщі у 30-ті роки ХХ ст. *Міжнародний науковий конгрес «Українська історична наука на порозі ХХІ ст.»*. Чернівці, 16-18 трав. 2000 р. : доп. та повідомл. Чернівці, 2001. Т. 2. С. 270-273.
  23. Калиняк Л. Соціальна база польських селянських партій Західної України (1919 – 1939 рр.). Гуржіївські історичні читання: Зб. наук. пр. 2009. Вип. 3. С. 333-338.
  24. Комар В. Українське питання в політиці Польщі (1935–1939 рр.). *Галичина*. 1998. № 1 (2). С. 99-105.
  25. Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький. Львів: Свічадо, 2014. 489 с.
  26. Кульчицька Т. Українські і польські культурно-освітні товариства в Галичині до 1939 року: оцінка їх діяльності в тогочасній пресі. *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*. 2015. Вип. 7. С. 387-403.
  27. Левчук І. Формування та діяльність українських, польських та єврейських жіночих організацій у Другій Речі Посполитій. *Сторінки історії : збірник наукових праць*. 2014. Вип. 38. С. 88-98.
  28. Маланчук-Рибак О. Порівняльна характеристика феміністичного руху в Україні та Польщі першої половини ХХ ст. (історіографія та історіософія проблеми). *Проблеми слов'янознавства*. 1999. Вип. 50. С.153–165.

29. Мороз П. Історична предметна компетентність учнів старшої школи: визначення та складники. *Міжнародна науково-практична конференція «Реалізація компетентнісно орієнтованого навчання в освіті: теоретичний і практичний аспекти»* Київ, 2019. С. 211-214.
30. Мисливські часописи. *Відкритий ліс*. URL: <https://www.openforest.org.ua/135103/> (дата звернення: 12.05.2022)
31. Ніколаєнко О. Жіноче питання в польській суспільно-політичній думці другої половини ХІХ – початку ХХ століття. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2013. Вип. 9. С. 131–133.
32. Ніколаєнко О. Жіночий рух у Польщі на початку ХХ ст. *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2013. Вип. 11. С. 143-149.
33. Ніколаєнко О. Твердиня польськості: національна місія жінки у польській родині Наддніпрянщини на межі ХІХ-ХХ ст. *Україна Модерна*. 14.05.2016. URL: <https://uamoderna.com/md/nikolaenko-polish-women> (дата звернення: 22.09.2022)
34. Парнета О. Жіночі організації в Другій Речі Посполитій (1918–1939). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини*. 2017. Вип. 20. С. 203-212.
35. Пацай Т. Етнографічні експедиції Товариства приятелів Гуцульщини у 1933–1939 рр. Народознавчі зошити. 2018. № 1. С. 112–124.
36. Проців О. Діяльність журналу «Łowiec» – друкованого органу Галицького Мисливського Товариства 1878-1939 років. *Hunting Ukraine*. URL: http://www.huntingukraine.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2420:diyalnist-gurnalu-lowiec&catid=49:statti&Itemid=58 (дата звернення: 12.05.2022)
37. Проців О. Зеленчук Я. Видатний природознавець, уродженець Гуцульщини Максиміліан Сила-Новицький. *Гуцули і Гуцульщина*.

- Літературно-мистецький і громадсько-суспільний часопис*. 23.10.2012.
URL: <https://gig.kosiv.biz/702/> (дата звернення: 12.05.2022)
38. Проців О. Роль громадських організацій Галичини середини ХІХ-початку ХХ ст. у збереженні фауни Гуцульщини. *Гуцульщина – ХХІ сторіччя: проблеми та перспективи збереження гірської природи та етнічної культури в гуцульському регіоні Українських Карпат в умовах глобалізації* Матеріали науковопрактичної конференції, що відбулася у рамках ХХV Міжнародного гуцульського фестивалю (м. Яремче, 27 липня 2018 року). С. 101-105.
39. Проців О. Діяльність вудкових товариств у Галичині ХІХ-початку ХХ ст. *Галичина*. 2017. Ч. 29-30. С. 308-313.
40. Проців О.Р. Діяльність Малопольського мисливського товариства (1920-1939 рр.). *Народознавчі зошити*. 2017. № 5 (137). С. 1134-1140.
41. Савчук Б. Жіноцтво в суспільному житті Західної України (остання третина ХІХ ст. 1939 р. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1998. 278 с.
42. Суспільні і політичні передумови утворення селянською партією власних збройних формувань під час гітлерівської окупації Польщі // *Вісник Київського унверситету: Історичні науки*. Київ: Київський інститут, 1995. Вип 33. С. 146–152.
43. Топоренко О. Історія розвитку жіночого виборчого права в Другій Речі Посполитій (1918–1939 рр.). *Гендерна парадигма освітнього простору / за заг. ред. Т. О. Дороніної*. Кривий Ріг: ВЦ КДПУ, 2016. Вип. 3–4. С. 72–77.
44. Чорненький Р. Чисельність польського населення Станиславівського воєводства в 1921–1939 рр. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. 2011. Вип. 19. С. 186-193.
45. Garlinski J. *Polskie państwo podziemne (1939–1945)*. Biblioteka «Kultury». T. 248. Oficyna Wydawnicza Pomost. Warszawa:MON, 1978. S. 20-80.

46. Motyka G. Polacy i Ukraińcy w drugiej wojnie światowej. IPN 2013. s. 1-19.

Підручники та посібники

47. Дильонгова Г. Історія Польщі 1795-1990 ер. з пол. М. Кірсенка. К.: Києво-Могилянська академія, 2007. 240 с.
48. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів. Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. 752 с.
49. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 285 с.
50. Ладиченко Т., Бакка Т., Желіба О. Суспільствознавство. Методичний посібник для вчителів. К.: Аконт, 2005. 160 с.
51. Левітас Ф., Салата О. Методика викладання історії. Практикум для вчителя. Х.: «Основа», 2007. 112 с.
52. Смолей В. В. Польське цивільне і військове аграрне осадництво в Західній Україні: історико-правовий контекст. Тернопіль: Підручники і посібники, 2003. 111 с.

Енциклопедичні видання

53. Зарецька Т. Конституції Другої Речі Посполитої Польської 1921 та 1935. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2009. Т. 5 : Кон-Кю. С. 50-51.*
54. Литвин М., Лісевич І. Польська Військова Організація. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2011. Т. 8. С. 378-379.*
55. Чорновол І. Польська національна демократія. *Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К.: Наукова думка, 2011. Т. 8. С. 379.*

Довідникові видання

56. Баханов К. Професійний довідник вчителя історії. Харків: Основа, 2011. 239 с.
57. Вагин А. Методика преподавания истории в средней школе. М.: Высшая школа, 1968. 318 с.
58. Вяземський Є., Стріловидні О. Методичні рекомендації вчителю історії. Основи професійного мастерства. М., 2000. 110 с.
59. Довідник учителя історії, правознавства та етики в запитаннях і відповідях. Х.: Ранок, 2006, 560 с.
60. Островерхова Н. «Аналіз уроку: концепції, методики, технології». *Освіта.ua*. 23.04.2008. URL: <https://osvita.ua/school/method/technol/726/> (дата звернення: 12.11.2022).
61. Прокопчук В.С. Шкільне краєзнавство: навчальний посібник / В.С. Прокопчук; наук. ред. П.Т. Тронько; МОН України, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. Івана Огієнка. К.; Кам'янець-Подільський: Кондор, 2010. 240 с.

Автореферати та дисертації

62. Бакка, Т. Підготовка студентів до викладання суспільствознавчих дисциплін у середніх загальноосвітніх навчальних закладах: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Бакка Тамара Володимирівна; Інститут педагогіки АПН України. К., 2008. 20 с.
63. Чорненький Р. Повсякденне життя поляків у містах Галичини в 1921–1939 рр. (на матеріалах Станиславівського воєводства): автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. іст. наук : 07.00.02 - всесвітня історія / Чорненький Роман Васильович; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича, Ін-т народознавства. Львів, 2016. 20 с.

Інтернет ресурси

64. 99 lat temu, 30 września 1921 r., GUS przeprowadził Pierwszy Powszechny Spis Ludności w Polsce. Główny Urząd Statystyczny, 2020. URL: <https://stat.gov.pl/aktualnosci/99-lat-temu-30-wrzesnia-1921-r-gus->

[przeprowadzil-pierwszy-powszechny-spis-ludnosci-w-polsce-
,315,1.html?contrast=default](#)

(дата звернення 14.10.2022)

ДОДАТКИ

Додаток А

Стаття 110, розділу V Конституції Другої Речі Посполитої 1921 року

А r t y k u ł 110.

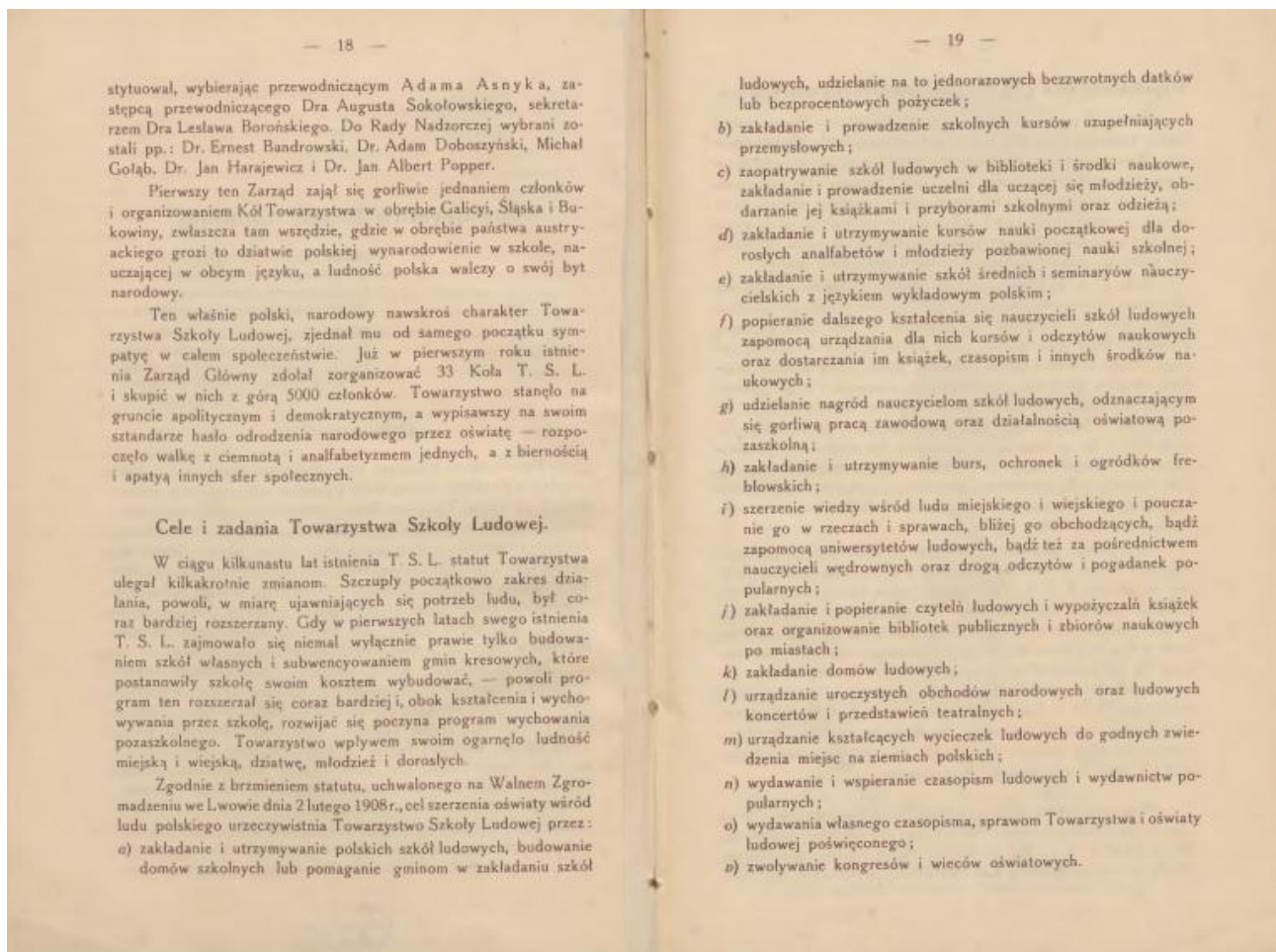
Obywatele polscy, należący do mniejszości narodowościowych, wyznaniowych lub językowych, mają równe z innymi obywatelami prawo zakładania, nadzoru i zawiadywania swoim własnym kosztem zakładów dobroczynnych, religijnych i społecznych, szkół i innych zakładów wychowawczych, oraz używania w nich swobodnie swej mowy i wykonywania przepisów swej religji.

Джерело: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. *Dznieik Ustaw*. Poz 267. № 44. S. 633–658. URL:

<http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19210440267/O/D19210267.pdf> [3] (дата звернення: 22.04.2022)

Додаток Б

Цілі та завдання Товариства народної школи

Джерело: Товариство школы народной школы как появилось, что оно делает и к чему стремится (1891- 1911). В 20-тą годовщину появления товарищества. Написал Dr. Marian Stępowski. Kraków: Накладом Товарищества Народной Школы. 1911. 73 с. [9]

Додаток В

Таблиця «Стан представництва жіноцтва в Сеймі та Сенаті різних каденцій»

№	Каденція	Роки рр.	Органи	Кількість мандатів для жінок	% жіночих мандатів від загальної кількості депутатів
1	—	1919-1922	Sejm Ustawodawczy Законодавчий Сейм	6	1,38%
2	I каденція далі - I каденція	1922–1927	Sejm Rzeczypospolitej Polskiej далі - Сейм	9	2,02%
		1922–1927	Senat Rzeczypospolitej Polskiej далі - Сенат	4	3,60%
3	II каденція	1928–1930	Сейм	8	1,80%
		1928–1930	Сенат	4	3,60%
4	III каденція	1930–1935	Сейм	15	3,37%
		1930–1935	Сенат	4	3,60%
5	IV каденція	1935 – 1938	Сейм	2	0,97%
		1935 – 1938	Сенат	5	5,20%
6	V каденція	1938 – 1939	Сейм	1	0,48%
		1938 – 1939	Сенат	4	4,16%

Джерело: Топоренко О. Історія розвитку жіночого виборчого права в Другій Речі Посполитій (1918-1939 рр.) // Гендерна парадигма освітнього простору, 2016, N (3-4). С. 72-77. [43]

Додаток Г

План-конспект уроку практичного заняття з уроку історії України

Клас 10

Тема: Польські та українські громадські організації на території Східної Галичини у 1918 – 1939 рр.

Мета уроку:

навчальна:

- розкрити сутність проведеної роботи польських та українських організацій;
- розглянути поділи товариств та їхні статuti;
- з'ясувати значення та роль даних організацій для українського населення.

розвивальна:

- розвивати навички пошуково-дослідницької роботи (виявлення проблем, збір інформації про польські організації); /інформаційна, логічна, аксіологічна
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей, міркувань (виконання завдань Ромашка Блума та метод Кубування); /комунікативна, логічна
- розвивати вміння аналізувати та порівнювати історичні факти (на основі аналізів документів товариств); /хронологічна, логічна
- розвиток творчих умінь учнів щодо втілення у роль, сприяння креативності та творчому мисленню, формування аналітичних умінь (за допомогою імітаційної гри засідання Товариства Приятелів Гуцульщини); /мовленнєва, логічна, аксіологічна

- формувати вміння визначати вплив історичних подій на життя людей(на основі інформації про значення діяльності польських товариств для українського суспільства); / логічна, аксіологічна,
- формувати мовленнєву компетентність(шляхом усних відповідей, міркувань (метод «Ромашка Блума» та «Мозковий штурм»);/мовленнєва, логічна
- формувати творчі вміння та креативність учнів (домашнє завдання, використання додатку Canva);/ логічна

виховна:

- виховувати почуття поваги до історії (на основі інформації про особливості розвитку українців у міжвоєнний період під тиском польських організацій);/аксіологічна, особиста
- виховувати інтерес до історії (на основі розповіді про особливості суспільного життя українців під панування польських владних структур);/аксіологічна, особиста
- виховувати вміння працювати в колективі (імітаційна гра «засідання товариства»); /комунікативна, логічна
- формувати критичне мислення (на основі роботи з документами);/логічна
- формувати комунікативну компетентність шляхом усних відповідей;/комунікативна, логічна
- формувати мовленнєву компетентність (шляхом усних відповідей, міркувань (метод «Ромашка Блума», «Кубування» та імітаційна гра «Засідання товариства» та «Мозковий штурм»);/мовленнєва, логічна
- викликати почуття відповідальності за збереження української культури (на основі інформації тиск польських товариств на розвиток української культури та народу і її незламність);/ громадянська, особиста

Тип уроку: комбінований урок.

Обладнання: документи Товариства Народної Школи, Товариства Приятелів Гуцульщини, конституція Другої Речі Посполитої.

Основні дати:

1918 р. – початок відновлення Другої Речі Посполитої

1939 р. – початок Другої світової війни

Основні терміни: «зміцнення польськості», Східна Галичина

План

1. Краєзнавчі та мисливські товариства.
2. Освітні та релігійні організації.
3. Жіночі громадські організації.

Час	Етап уроку	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учнів	Прим.
2 хв.	I. Організ. момент.	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до уроку. Організація уваги учнів: побажання гарного настрою, цікавої роботи, нових знань.		
4 хв.	II. Етап мотивації.	Мозковий штурм	Який вплив мають громадські організації на суспільство в цілому (тези підтверджені фактами)	Логічна компетентність
4	III.		1. Яку епоху ми вивчаємо? Які її	Хронологічна,

хв.	Актуаліз. опорних знань.		<p>основні риси?</p> <p>2. У складі якої держави знаходились західноукраїнські землі?</p> <p>3. Який територіальний поділ існував у Західній Україні?</p> <p>4. Що таке громадська організація? Яку діяльність вона проводить?</p> <p>5. Які ви знаєте громадські українські організації того часу?</p>	логічна, просторова компетентність
8 хв.	<p>IV. Етап пояснення нового матеріалу.</p> <p>Питання № 1</p>	<p>Краєзнавчі та мисливські товариства.</p> <p>Активну політику «зміцнення польськості» провадило Товариство Приятелів Гуцульщини (ТПГ), чію діяльність, як і більшість інших організацій, корегувало та керувало військове міністерство. Для того, щоб гуцули проявили лояльність до польської держави та її політики за державний кошт було організовано публікацію видання «Гуцульський календар». Він був надрукований гуцульським діалектом. Також у</p>	<p>Що на вашу думку означає термін «зміцнення польськості»?</p>	Логічна, аксіологічна компетентність

	<p>«календарі» були поміщені статті, які містили пропольський настрій. Таким чином, влада прагнула не лише знівелювати українських рух та його вплив на Гуцульщині, а й протиставити цьому руху карпатську регіональну єдність як окремішню етнонаціональність. Так польське керівництво мали на меті стимулювати штучну ідентифікацію гуцульського населення з населенням Польських Карпат.</p> <p>Товариство Приятелів Гуцульщини затвердили свій статут 12 грудня 1933 року. Дана організація ставила перед собою ряд чітких цілей, які були прописані у тому ж статуті:</p> <p>е) співпраця запланованого розвитку Гуцульщини з точки зору загального, культурного та економічного характеру; захист особливих цінностей</p>	<p>Розігруємо з учнями момент засідання Товариства Приятелів Гуцульщини та прийняття статуту. «Члени» організації обґрунтовують потрібність діяльності Товариства.</p> <p>Інші учасники рольової гри належать до сторони українців. Їхнє завдання дати аналіз майбутньої діяльності Товариства та спрогнозувати варіанти боротьби українців з антиукраїнською активністю.</p>	
--	--	---	--

		<p>Гуцульщини,</p> <p>f) особливі цінності, які є регіональною відмінністю Гуцульщини охороняти, так як вони є цінним складником у сумі природних і духовних багатств Польщі;</p> <p>g) робота над застосуванням кліматичних особливостей Гуцульщини раціональним чином для оздоровлення громадян;</p> <p>h) робота з догляду та розвитку питань рух над туризмом, відпочинком та оздоровленням Гуцульщини.</p> <p>Так з мети Товариства Приятелів Гуцульщини ми бачимо, що вони ставили собі ряд завдань. Ті завдання були пов'язані з дослідженням території Львівського та Станіславівського воєводств в етнографічному аспекті. Це дослідження включало</p>		
--	--	---	--	--

		<p>в себе реалізацію польових досліджень, публікація наукових праць, збереження культури та фольклору місцевого населення, а також його народного мистецтва. Увесь цей спектр роботи мав підкреслити своєрідність та унікальність населення. Також за допомогою своєї праці Товариство Приятелів Гуцульщини сприяли просвітницькій роботі з населенням, мотивували жителів вказаних вище територій до збереження свого культурного надбання.</p> <p>Також на території Галичини, Станіславівського, Тернопільського та Львівського воєводств свою діяльність проводила організація Малопольське мисливське товариство.</p> <p>Головна мета організації — розвиток мисливства й створити приріст кількості дичини. Дана</p>	<p>Записуємо позитивні та негативні аспекти діяльності Товариства Приятелів Гуцульщини.</p> <table border="1" data-bbox="1016 1321 1617 1469"> <tr> <td data-bbox="1016 1321 1317 1422">Негативні чинники</td> <td data-bbox="1317 1321 1617 1422">Позитивні чинники</td> </tr> <tr> <td data-bbox="1016 1422 1317 1469"></td> <td data-bbox="1317 1422 1617 1469"></td> </tr> </table>	Негативні чинники	Позитивні чинники			
Негативні чинники	Позитивні чинники							

	<p>ціль була закріплена у Статуті товариства у другій статті. У третій статті були прописані вимоги товариства, туди входило правило допомагати владі слідкувати за дотриманням Мисливського закону, а у випадках порушення розслідувати той чи інший випадок, що стосувався порушення закону, сприяти притягуванню до відповідальності порушників. Також члени товариства мали підтримувати лісову охорону та мисливську діяльність. У сорок сьомій статті організації було прописано, що будь-хто з населення, що проживає на землях Малопольщі міг стати членом «Польської мисливської спілки» тільки, якщо був членом Малопольського товариства. Таким чином, організація прагнула збільшити свою популярність серед населення та</p>			
--	---	--	--	--

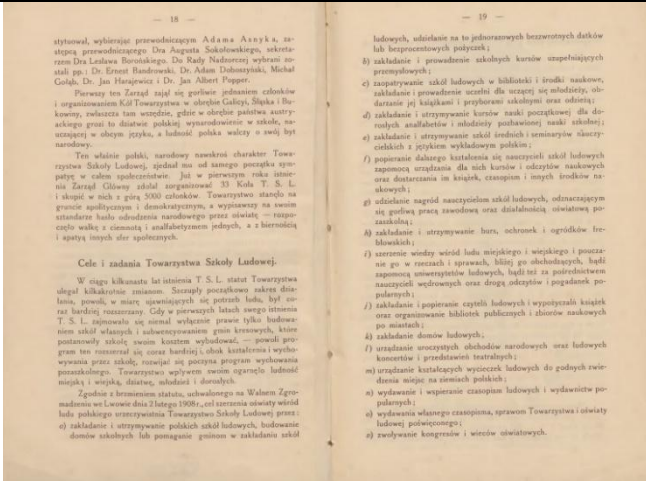
	<p>кількісний показник учасників товариства.</p> <p>Для того, щоб більша кількість мисливців могли ознайомитись зі Статутом, його друкували у «Lowies» («Ловець», або «Мисливець»). Сам часопис вперше був надрукований у Львові у 1878 р. Ініціювало видання цього друкованого журналу Галицьке мисливське товариство. У період Першої світової війни «Ловець» був заборонений. Проте Северин Крогульський, який був основним редактором часопису, перереєстрував його на себе як підприємця і продовжив публікацію. До 1918 року (розпаду Австро-Угорської імперії) журнал піддавався цензурі, і тільки після відродження Польської держави оновилося відкрите публікування часопису «Ловець» .</p>	<p>Які популярні засоби поширення інформації у міжвоєнний період Ви можете виділити?</p>	
--	---	--	--

8 хв.	Питання № 2	<p>Освітні та релігійні організації</p> <p>Однією з організацій, які скеровували політику «зміцнення польськості» у сферу освіти було Товариство Народної Школи (Towarzystwo Szkoły Ludowej). Дана організація була утворена ще у 1981 році у місті Кракові. Основна мета товариства була освіта якомога більшої кількості населення, що дозволило б боротися з пруським та австрійським впливом на польське населення. У засновників товариства існувало чільне гасло «Через освіту до свободи». Товариство Народної Школи очолював Адам Асник. Він був очільником організації до власної смерті у 1897 році.</p>	<p>Запитання для учнів: яка роль освіти та релігії у суспільстві? Поясніть за допомогою ромашки Блума:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Що? Де? Коли? - Я вважаю що, ... - Чому? ... тому що... - А що якби... - Як би ви визначили... <p>Робота з документом:</p> <p>Головною метою Товариства було «поширення освіти серед польського народу». Відповідно до статуту від 2 лютого 1908 року дана організація ставила перед собою такі цілі:</p> <ul style="list-style-type: none"> b) створення та утримання польських народних шкіл, будівництво шкільних будинків, допомога муніципалітетам у створенні народних шкіл, надаючи одноразові пожертви, або безвідсоткові позики; c) створення та проведення шкільних додаткових курсів промислового 	Логічна, інформаційна, аксіологічна компетентності
----------	----------------	---	---	--

			<p>скерування;</p> <p>d) забезпечення народних шкіл бібліотеками та науковими ресурсами, створення та управління навчанням для молоді, забезпечувати їх книгами, шкільним приладдям та одягом;</p> <p>e) створення та підтримка курсів початкової освіти для неписьменних дорослих та молоді, які не отримали шкільної освіти;</p> <p>f) створення та підтримка загальноосвітніх шкіл та семінарів для вчителів з польською мовою як мовою навчання;</p> <p>g) сприяння подальшій освіті вчителів народних шкіл, влаштовуючи для них курси та наукові лекції, надання їм книг, журналів та інших наукових ресурсів;</p> <p>h) нагородження преміями вчителів народних шкіл, відзначення їх рівня професійності роботи та позашкільної освітньої діяльності;</p> <p>i) створення та утримання</p>	
--	--	--	--	--

			<p>гуртожитків, ясел та садків;</p> <p>ж) поширення знань серед міських і сільських жителів та навчання їх щодо речей та питань, що їх більше турбують, або через популярні університети або через мандрівних викладачів та за допомогою популярних читань та бесід;</p> <p>к) створення та підтримка народних читалень та видача книг</p> <p>л) організація публічних бібліотек та наукових збірників по містах;</p> <p>м) заснування народних домів;</p> <p>н) організація освітніх екскурсій до місць, які варто відвідати в Польщі;</p> <p>о) видання та підтримка народних журналів та популярних видань;</p> <p>р) видання власного журналу, справи Товариства та освіти народу; скликання освітніх конгресів та зборів</p>	
--	--	--	---	--

			 <p>Аналіз основних цілей товариства.</p>	
<p>8 хв.</p>	<p>Питання № 3</p>	<p>Польські жіночі громадські організації Вагому підтримку в досягненні згаданих вище державницьких заходів поміж польського населення вносили жіночі організації. Ми можемо назвати кілька найвідоміших: «Національна організація жінок» («Narodowa Organizacja Kobiet» (NOK)), «Об'єднання польських християнських товариств», «Громадське об'єднання жінок, які працюють» («Związek Pracy</p>	<p>Питання для учнів: Яке було становище жінки у міжвоєнний період? Яка причина поширення жіночих організацій? Робота з документом (конституція 1921 р.) Artykuł 12. Prawo wybierania ma każdy obywatel polski bez różnicy płci, który w dniu ogłoszenia wyborów ukończył lat 21, używa w pełni praw cywilnych i zamieszkuje w okręgu wybończym przynajmniej od przedednia ogłoszenia wyborów w Dzienniku Ustaw. Prawo głosowania może być wykonywane tylko osobiście. Wojskowi w służbie czynnej nie mają prawa głosowania.</p> <p>Використовуємо метод кубування:</p>	<p>Логічна, інформаційна, аксіологічна компетентності</p>

	<p>Obywatelskiej Kobiet» (ZPOK)), «Організація залучення жінок до оборони краю» («Przysposobienia Kobiet do Obrony Kraju») та ряд інших товариств.</p> <p>Робота «Національної організації жінок» зацікавлює багатьох дослідників діяльності жіночого руху. Такий інтерес зумовлений тим, що підрозділи товариства провадили свою діяльність на території Західної України.. 7 травня 1919 р. було укладено головний документ організації – статут, який був затверджений Міністерством внутрішніх справ Другої Речі Посполитої. Жінки з товариства 22 березня 1925 року організували акцію у місті рівне, яка називалась «Хліб – голодним дітям». Завдяки цій акції їм вдалося отримати 742 злотих й 28 грошів для для допомоги знедоленим [20, с. 89].</p> <p>«Громадське об'єднання</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Опиши це (чисельність, діяльність організацій). 2. Порівняй це (на що це схоже? від чого це відрізняється?). 3. Добери асоціації (про що змушує думати? що спадає на думку?). 4. Проаналізуй це (скажіть, яким чином це зроблено? ви це знаєте? ви можете це вгадати?). 5. Як його використати (знайти застосування; яким чином це можна застосувати?). 6. Запропонувати аргументи «за» або «проти» цього (що в ньому доброго чи поганого? займіть певну позицію, використайте повний діапазон аргументів від логічних до безглузких). 	
--	--	--	--

	<p>жінок, які працюють» зафіксували власний статут 25 травня 1928 року у місті Варшава. У ньому була вказана мета організації – встановлення та провадження керуючого панівного, головного положення поляків серед інших націй. Учасниці товариства пропагували ідею того, що саме поляки можуть і повинні в основному впливати на ситуацію у власній державі та провадити політику зміцнення Другої Речі Посполитої. «Громадське об'єднання жінок, які працюють» на території Станіславівського та Волинського воєводств організовували благодійні акції. Їхня мета полягала у допомозі малозабезпеченим сім'ям (в основному матерям), для дітей-сиріт жінки створювали дитячі будинки. Не варто забувати й про те, що одним з основних напрямів діяльності організації, так як і</p>		
--	--	--	--

		«Національної організації жінок», було «зміцнення польськості».		
7 хв.	V. Етап системат. знань.	Товариства краєзнавчого характеру старались знівелювати українську ідентичність та створити нову гуцульську (у випадку з Товариством приятелів Гуцульщини), чи то ж узагалі усі інші національності підпорядкувати полякам. Проте не варто й применшувати роботу, яку зробили вищезгадані організації. Вони сприяли у свою чергу створенню різноманітних письмових праць, книг, журналів, які є джерелом для вивчення краєзнавчого питання Станиславівського воєводства. Також дані організації сприяли збереженню певних традицій, культури, фольклору та інших звичаїв Західної України. Слід згадати, що ці ж товариства позитивно впливали на розвиток лісового та рибальського	«Шапка питань» – учні на заздалегідь підготовлених аркушах пишуть свої запитання стосовно нової теми та вкидають їх у капелюх. Після чого по черзі витягають та відповідають на запитання.	Аксіологічна, логічна компетентність

		<p>господарства. Вони працювали над збереженням та розширенням окремих видів тварин, птахів, риб та інших представників фауни тодішньої Малопольщі. Тому дуже важливим є об'єктивне оцінювання діяльності, яку провадили товариства та організації, з обох сторін, як польської, так і української.</p> <p>Поява жіночого руху польок сприяла ще більшому розвитку товариств та організацій за участі жінок. Це також дало поштовх до виникнення на землях Другої речі Посполитої жіночих об'єднань національних меншин, зокрема починають проводити свою діяльність єврейські та українські організації.</p>		
3 хв.	VI. Висновки.	Після закінчення Першої світової війни, як нам уже відомо, землі Галичини відійшли до складу Другої Речі Посполитої.		Аксіологічна, логічна компетентність

		<p>Польська влада, згідно з мирним договором, обіцяла тим національним меншинам, що проживають на її території надати усі необхідні права та свободи. Проте, як ми прослідковуємо тенденцію вони не сприяли розвитку українського населення у сфері культури та освіти. Польська влада й надалі внутрішню політику скеровувала у насадженні польської культури, мови та релігії.</p>		
1 хв.	VII. Д/з.		Розробити запрошення на засідання товариства (за вибором) у додатку Canva/	

Джерело: Баханов К. Професійний довідник вчителя історії. Харків: Основа, 2011. 239 с. [56], Довідник учителя історії, правознавства та етики в запитаннях і відповідях. Х.: Ранок, 2006, 560 с. [59]